

K některým otázkám souběhu trestných činů

JIRÍ PIPEK

I. KRIMINÁLNĚ POLITICKÝ VÝZNAM SOUBĚHU

O souběhu (konkurenci) mluvíme, jestliže se pachatel dopustí dvou nebo více trestních činů dříve, než byl pro některý z nich odsouzen soudem prvního stupně.

Problematika souběhu trestních činů je poměrně málo zpracovaným institutem trestního práva. Teorie trestního práva se na různých místech zabývá dílčími otázkami, které mají přímý význam pro řešení otázek souběhu, avšak málokdy jsou tyto otázky uváděny do přímé souvislosti se souběhem trestných činů. Nejhlouběji propracovanou otázkou, které je literaturou věnována u nás i jinde největší pozornost, je otázka způsobu trestání souběhu.

Souběh trestných činů je, jak bude dále ukázáno, jedním z případů mnohosti trestné činnosti. Mezi ně patří i recidiva, tj. páčání trestných činů pravomocně odsouzenými osobami. Ta se z hlediska kriminálně politického považuje v současné době, zejména z hlediska boje proti zločinnosti, za společensky závažnější zjev. Recidiva je závažným problémem naší trestní politiky. Boj proti zločinnosti znamená z velké části boj proti recidivě.

Z kriminálně politického hlediska je možno souběhu jako jednomu z případů mnohosti trestné činnosti přikládat poněkud menší význam než recidivě snad z toho hlediska, že pravomocné odsouzení a trest, který byl recidivistovi již dříve uložen a měl splnit v první řadě svou výchovnou funkci při působení na pachatele, tuto svou funkci nesplnil. Společenské nebezpečnosti a závažnosti recidivy je v poslední době věnována zvýšená pozornost, která našla též svůj odraz v zákoně zavedením nového pojmu zvláště nebezpečného recidivisty. Toto zdůraznění společenské závažnosti však neznamená, že si snad souběh trestných činů nezasluhuje pozornosti z hlediska zvýšené společenské nebezpečnosti, zejména jde-li o vícečinný souběh úmyslných trestných činů, jímž pachatel výrazně projevuje sklony k páčání trestné činnosti, přestože zákon souběh trestných činů jako pojem na rozdíl od teorie nezavádí. Z hlediska nebezpečnosti pro společnost má význam i souběh jednočinný, tak jako ostatně každá mnohost trestných

činů. Domnívám se, že zkoumání společenské závažnosti souběhu by si zasluhovalo, stejně jako recidiva, větší pozornosti ze strany kriminologů. Výsledky jejich zkoumání by bylo možno použít pro účely trestní politiky v oblasti souběhu trestných činů.

Sociálně politický význam souběhu se odráží jak v hmotně právních, tak v procesních ustanoveních trestního práva, jak na ně bude v závěru této práce poukázáno. Účelem těchto ustanovení je zajistit, aby pachatelova činnost byla posouzena z hlediska všech skutkových podstat, které v konkrétním případě přicházejí v úvahu a současně zabezpečit, aby pachatel byl za všechny tyto činy přiměřeně potrestán, aby tak byla plně vystižena povaha a stupeň nebezpečnosti jednání pachatele pro společnost.¹⁾

Posuzování mnohosti trestných činů je v různých právních rádech rozmanité. Příčiny této rozdílnosti jsou jednak v různosti názorů na pojem trestného činu i v různosti filosofických názorů na trestný čin vůbec, jednak v „protichůdnosti třídních zájmů chráněných trestním právem té či oné společensko-ekonomické formace.“²⁾ Tato nejednotnost nazírání se vztahuje i na jiné případy mnohosti trestných činů, mezi nimiž má souběh význam nikoliv podřadný.

II. O SOUBĚHU OBECNĚ

Úvodní výklad

Jak bylo řečeno v úvodu, je souběh jedním z případů mnohosti trestné činnosti. Při souběhu je důležité rozeznávat, zda se pachatel dopustil jednoho nebo více skutků a zda spáchal jeden nebo více trestných činů. Pro řešení otázek souběhu je třeba dobře rozlišovat skutek a trestný čin.

Tolar rozlišuje celkem osm kategorií případů, kdy je tu více skutků nebo kdy jeden skutek je třeba kvalifikovat podle více trestních ustanovení:

1. Pachatel jedním skutkem porušil nebo ohrozil více zájmů chráněných trestním zákonem;
2. pachatel se dopustil dvou skutků, aniž mezi jejich pácháním došlo k odsouzení pro některý z nich nebo pro jiný trestný čin a je za ně souzen jedním rozsudkem;
3. pachatel se dopustil dvou skutků za stejných předpokladů jako pod č. 2. a je souzen za každý skutek samostatným rozsudkem;
4. pachatel se dopustil dvou skutků za předpokladů uvedených pod č. 2. a jeden ze skutků zakládá jen jediný, druhý ze skutků více trestných činů;
5. pachatel spáchá dva skutky, z nichž druhý až po vyhlášení odsuzujícího rozsudku za první z nich až do nabytí právní moci tohoto rozsudku;
6. pachatel spáchá dva skutky, z nichž druhý až po právní moci odsuzujícího rozsudku za první skutek, ale před úplným vykonáním trestu za první skutek;
7. pachatel spáchal dva skutky, z nichž druhý až po vykonání trestu za první z nich;
8. případ osm je jen modifikací případu uvedeného pod č. 7. z hlediska posuzování zvláště nebezpečné recidivy.³⁾

¹⁾ Tolar: Trest úhrnný a souhrnný, ČSAV, Praha 1963, str. 37.

²⁾ Tolar: Trest úhrnný a souhrnný, str. 39.

³⁾ Tolar: Trest úhrnný a souhrnný, str. 38.

V prvních čtyřech případech (pod č. 1. až 4.) jde podle Tolara⁴⁾ o souběh trestných činů, v případě 5. o případ který není ani souběhem, ani recidivou.⁵⁾ V případě 6. a 7. o recidivu. Potud Tolar.

V případě pod 1. jde o případ jednočinného souběhu, v případě 2. a 3. o případy vícečinného souběhu a v případě 4. o případ vícečinného a zároveň (u druhého skutku) jednočinného souběhu.

Z toho vidíme, že v poměru souběhu mohou být dva nebo více trestných činů, jež pachatel spáchal jedním skutkem (souběh jednočinný) nebo dvěma nebo více skutky, je-li mezi těmito činy poměr, který zákon předpokládá (vícečinný souběh). Náš trestní zákon výrazu „souběh“ neužívá, ani souběh nedefinuje. Přesto, jak lze vyvodit, zejména z § 35 tr. zák., z § 20, § 288 odst. 3, § 370, odst. 1 a § 378 odst. 3 tr. ř. se souběhem se počítá a stanoví se pravidla pro řízení a pro ukládání jednotného trestu v takových případech. Dále vidíme, že ne každá mnohost trestné činnosti je souběhem. O vymezení vícečinného a jednočinného souběhu se pokusím v dalších částech této kapitoly a této práce.

V této části bych rád předeslal, že institut souběhu trestných činů existuje v převážné většině trestně právních systémů a je spojen s pro pachatele výhodným — privilegovaným způsobem trestání. Ukládá se mu za více trestných činů jediný trest podle zvláštních pravidel trestání (u nás § 35 tr. zák. — ukládání úhrnného, případně souhrnného trestu). Do kdy se trestné činy považují za sbíhající se a tím i za které trestné činy se dostane pachateli privilegovaného potrestání stanoví různé trestní zákony různě. Rád bych upozornil na tomto místě na dva základní druhy, se kterými se můžeme setkat.

Naše teorie trestního práva, jak vyplývá z výše uvedených případů, přijímá v souladu se zákonem (§ 35 tr. zák.) za hranici mezi souběhem a ostatními případy mnohosti trestné činnosti okamžik vyhlášení odsuzujícího rozsudku soudem prvního stupně. Není to však jediná možnost. Jsou trestní zákony (např. bulharský), které určují za rozhodující právní moc rozsudku. Oba tyto systémy mají své přednosti i zápory.

Nespornou výhodou druhého systému se jeví relativní nezměnitelnost rozhodnutí, znamenající, že v procesu, ve kterém bylo rozhodnutí vydáno, již nelze o věci, která byla jeho předmětem dále jednat. Rozhodnutí je tu tedy propůjčena jistá stabilita, která tu vytváří relativně pevný mezník. Tato výhoda se však současně mění i v nevýhodu tohoto systému, neboť soud tu tedy musí vyčkat právní moci rozhodnutí a prohlásit za sbíhající se všechny trestné činy, které pachatel do této doby spáchal. Tedy včetně těch trestných činů, které spáchal v časovém úseku od vyhlášení odsuzujícího rozsudku až do právní moci tohoto rozsudku. Tato doba může být značně dlouhá a dává tedy příležitost pachateli k páčání dalších trestných činů, a to za privilegovaných pravidel pro trestnání. Záleží jenom na pachateli, zda věnuje pozornost tomu, zda páchá trestné činy přísněji trestné

⁴⁾ Tolar: tamtéž, str. 39

⁵⁾ Tolar: tamtéž.

nebo ne. Vyplývá z toho tedy značně neoprávněné zvýhodnění pachatele, pro kterého právě vyhlášení odsuzujícího rozsudku má mít varovný a tudíž i výchovný význam, který se tu minul účinkem. Není tedy důvodu takového pachatele nějak dále privilegiovat.

Z toho již sama o sobě vyplývá přednost prvního systému, který stanoví jako mezník okamžik vyhlášení odsuzujícího rozsudku soudem prvního stupně. Vychází se zde z toho, že vyhlášení odsuzujícího rozsudku je pro pachatele dostatečně silným varovným signálem pro to, aby se pachatel vyvaroval další trestné činnosti. Poskytnutí výhody privilegovaného trestu se zde tedy jeví neodůvodněným. Nevýhodou tohoto systému je určitá nestabilita rozhodnutí, které je napadnutelné ještě v rámci daného procesu řádným opravným prostředkem a neexistuje zde ani exceptio rei iudicatae.

V souvislosti s tím napadá otázka, jak posuzovat případ, kdy se pachatel dopustí dvou skutků, z nichž druhého až v mezidobí po vyhlášení odsuzujícího rozsudku za první z nich až do nabytí právní moci tohoto rozsudku (případ uvedený výše pod 5.). Za těchto podmínek se pachateli nedostane privilegia uložení úhrnného, popříp. souhrnného trestu. Soud bude postupovat tak, že oba skutky posoudí zcela samostatně. Z výše uvedených důvodů se nejedná o souběh a ani recidiva ve vlastním slova smyslu tu nebude mít místa, neboť pro to není žádný právní podklad.

Řekl jsem, že pro správné pochopení souběhu je nutno přesně rozlišovat mezi „skutkem“ a „trestným činem“. Okolnost, zda jde o skutek jeden nebo skutků více určuje, je-li tu jednočinný nebo vícečinný souběh.⁶⁾

Rozlišování trestného činu a skutku je důležité, protože „témuž skutku nemusí odpovídat vždy jen jeden trestný čin, že tedy jedním skutkem může být spácháno několik trestných činů.“⁷⁾ Proto je třeba vždy si dobře ujasnit pojem skutku (projevy vůle navenek, které vedou — jsou kauzální — k určitému konkrétnímu následku závažnému z hlediska trestního práva, jestliže jsou zahrnuty zaviněním.⁸⁾

Pojem trestného činu stanoví zákon (§ 3). Nazývá trestným činem pro společnost nebezpečný čin, jehož znaky jsou uvedeny v trestním zákoně. Současně vymezuje, že čin, jehož stupeň nebezpečnosti pro společnost je nepatrný, není vůbec trestným činem, i když jinak vykazuje znaky trestného činu. Má tedy trestný čin dva základní znaky a to znak materiální (nebezpečnost pro společnost) a znak formální (znaky uvedené v zákoně, jejichž souhrn tvoří skutkovou podstatu toho kterého trestného činu). Skutkovou podstatou je trestný čin charakterizován a jí se tedy liší od jiného trestného činu.

⁶⁾ A. Růžek: Právní moc a vykonatelnost rozhodnutí v trestních věcech, ČSAV, 1958, str. 102.

⁷⁾ A. Růžek: tamtéž, str. 87.

⁸⁾ A. Růžek: Obžalovací zásada v československém socialistickém trestním řízení, ČSAV, 1964, str. 120, 121.

Jak už bylo výše řečeno, jde o souběh trestných činů tehdy, jestliže týž pachatel spáchá dva nebo více trestných činů dříve, než byl za některý z nich vyhlášen odsuzující rozsudek.

Rozeznáváme souběh

1. vícečinný
2. jednočinný.

Podmínkou vícečinného souběhu je, aby pachatel spáchal několik trestných činů několika skutky dříve, než byl pro některý z nich vyhlášen soudem prvního stupně odsuzující rozsudek. Například pachatel se dopustil vraždy a při zatýkání podnikne útok na bezpečnostní orgán. Konkurencími trestnými činy je trestný čin vraždy podle § 219 a trestný čin útoku na veřejného činitele podle § 155. Nejprve zde tedy pachatel jednal tím způsobem, že např. v dubnu určitou osobu za použití zbraně úmyslně usmrtil a potom např. v květnu po odhalení při zadržení zaútočil na bezpečnostní orgán. Pachatel zde tedy v různé době dvěma různými jednáními, která měla za následek dva různé následky — tedy dvěma různými skutky spáchal dva trestné činy. Vícečinný souběh bývá též nazýván reálnou nebo materiální nebo retrospektivní konkurencí. Bližší vymezení pojmu vícečinný souběh obsahuje další část této práce.

Jednočinný souběh nastává tehdy, jestliže se pachatel dopustí jediného skutku, který lze však podřadit dvěma nebo více trestním ustanovením, tedy jestliže se pachatel dopustil více trestných činů jediným skutkem, např.: pachatel znásilní svou sestru. Jedním útokem na předmět útoku — tedy jedním skutkem zde poruší dva zájmy chráněné trestním zákonem. Zájem chráněný v § 241 (znásilnění) a zájem chráněný v § 245 (soulož mezi příbuznými). Jednočinný souběh se rovněž nazývá ideální konkurencí. Používán je též název konkurence trestních zákonů, protože zde vlastně nekonkurují trestné činy, ale trestní zákony. Odtud též název, používáný ve starší literatuře, konkurence formálná, neboť jde o konkurenci zákonů jako forem.

Souběh trestných činů může být buď stejnorodý nebo nestejnorodý.

Onestejnorodý souběh půjde tehdy, jestliže se pachatel dopustí více skutky více různých trestných činů (pachatel trestného činu zběhnutí, aby si opatřil prostředky k životu, dopustí se pak loupeže) — vícečinný souběh nestejnorodý, nebo pachatel znásilnění na sestře se dopustí trestných činů znásilnění a soulože mezi příbuznými — jednočinný souběh nestejnorodý.

O stejnorodý souběh vícečinný se bude jednat v případě, kdy se pachatel dopustí opětovně skutku, který zakládá skutkovou podstatu téhož trestného činu (dopustí se další krádeže ještě dříve, než byl pro předchozí odsouzen) a o stejnorodý souběh jednočinný v případě, kdy pachatel jedním skutkem se dopustí více trestných činů (pachatel způsobí výbuchem bomby úmyslně smrt dvou osob — spáchá dva trestné činy vraždy).

Závěrem úvodních kapitol bych chtěl ještě poznamenat, že si práce neklade za úkol a ani se nechce věnovat problémům souběhu v celé šíři, ale omezí se pouze na některé z nich.

III. K NĚKTERÝM OTÁZKÁM VYLOUČENÍ VÍCEČINNÉHO SOUBĚHU

Podrobnější definici vícečinného souběhu podává Tolar.⁹⁾ Souběh trestných činů je dán tehdy, jestliže v mezidobí mezi okamžikem spáchání prvního z nich a okamžikem spáchání časově posledního z nich nedošlo k vyhlášení odsuzujícího rozsudku za nějaký trestný čin téhož pachatele, a to takového rozsudku, který by byl vůbec prvním rozsudkem, k jehož vyhlášení v trestním stíhání pro onen trestný čin došlo a který pak také svého času nabyl jakožto odsuzující rozsudek právní moci a k němuž lze dosud přihlížet.

Tolar vychází z ustanovení § 35 odst. 2 věty první o podmínkách pro uložení úhrnného a souhrnného trestu, které považuje za základní pro řešení otázky souběhu.

Z § 35 odst. 3 Tolar dovozuje, že „institut souběhu trestných činů je nerozlučně spjat s otázkou potrestání“ a že „o souběhu nemá smysl uvažovat, pokud posuzované trestné činy nejsou trestné z jakéhokoli důvodu“.¹⁰⁾ Při souběhu je třeba tedy hledět k těm trestným činům, za něž přichází v úvahu potrestání, nikoli k těm, ohledně nichž potrestání v úvahu nepřichází.¹¹⁾

Pozornost je nutno věnovat zvláště případům, které se jeví na první pohled jako stejnorodý souběh vícečinný, kdy totiž byl týž trestní zákon porušen několika akty, z nichž každý zakládá skutkovou podstatu téhož trestního činu, a přesto je třeba všechny tyto akty pokládat za jedno jednání a pachateli přičítat jen jeden trestný čin. Jde o případy tzv. zdánlivého souběhu trestných činů (případy vyloučení vícečinného souběhu trestných činů).

1. Takovým případem je především pokračování v trestném činu, o kterém mluvíme, je-li tu několik činností téhož druhu, předsevzatých na základě jediného zločinného rozhodnutí, směřujících proti témuž individuálnímu objektu a porušujících týž trestní zákon, jestliže se jeví časově jako celek.¹²⁾ Každý akt, jímž pachatel způsobuje týž následek důležitý z hlediska trestního práva, naplňuje již sám o sobě skutkovou podstatu téhož trestného činu. Tyto akty jsou však v takové časové souvislosti, že všechny ve svém souhrnu jsou uskutečněním pachatelova jednotného zámeru, jak to ostatně i pachatel sám chápal a postupně v pomalejším či

⁹⁾ Jan Tolar: Trest úhrnný a souhrnný, ČSAV, Praha 1963, str. 157

¹⁰⁾ Jan Tolar: tamtéž, str. 145.

¹¹⁾ Jan Tolar: tamtéž, str. 156.

¹²⁾ V. Solnař, Trestní právo hmotné, část obecná, 1947, str. 11.

rychlejším sledu také jednotlivými akty realizoval. I když snad by i tyto akty, z nichž by eventuálně každý sám o sobě byl způsobilý přivodit následek, který pachatel zamýšlel, bylo možno považovat za samostatné činy a jejich souhrn za reálnou stejnorodou konkurenci, nauka ani soudní praxe tak nečiní a považuje všechny akty za součásti jednoho jednání. Např. pachatel v témž vražedném úmyslu zasadil své oběti několik ran, z nichž každá sama o sobě byla schopna způsobit její smrt. Pachatelovi se počítá jen jeden skutek a jeden trestný čin (vražda). Vychází se z toho, že všechny akty (úderý) jsou projevem téhož pachatelova záměru a z tohoto záměru se vyvozuje jednotu skutku. Pokud se zde ovšem mluví o společném záměru (úmyslu), není možno toto slovo „úmysl“ vykládat a chápat ve smyslu formy zavinění podle § 4, ale je třeba je chápat jako sledování téhož zločinného cíle.

Pro posuzování jednotlivých aktů, jimiž se projevuje pokračování v trestném činu, je příznačný stejný nebo aspoň podobný způsob, jimiž pachatel jednotlivé akty uskutečňuje (např. více úderů). Z jednoty provádění lze totiž usuzovat na jednotu záměru. To rovněž podporuje závěr o jednotě skutku v takovém případě. Myslím však, že to není vždy kritérium rozhodné. Např. vrah chce svou oběť zavraždit několika úderý kladivem. Několikrát ji skutečně udeří. Smrt se mu však nepodaří přivodit. Oběť padne na zem a v bolestech se zmítá. Pachatelovi se zdá výhodnější využít této její polohy. Proto odhodí kladivo, skočí na ni a zardousí ji rukama. Ač zde nejde o stejný způsob realizace jednotlivých aktů, je přece nepochybné, že pachatel, i když jednal různým způsobem, jednal v témž záměru, že tedy v trestném činu pokračoval.

Charakteristickou pro pokračování v trestném činu je časová souvislost jednotlivých aktů a dále to, že všemi akty je porušován tentýž individuální objekt (v našem případě ohrožení života téže osoby). Liszt—Schmidt¹³⁾ definuje pokračování v trestném činu jako přerušované, nárazově opakované uskutečňování téže zločinné podstaty za využití téže příležitosti a řadí pokračování v trestném činu mezi nejdůležitější případy jednoty činu vytvořené zákonem.

Za existence zákona o přečinech mohou se vyskytovat i ty případy, že pachatel bude stále znovu naplňovat skutkovou podstatu téhož přečinu (např. § 3 odst. 1), bude dána časová souvislost a tentýž zločinný záměr (fakticky pokračování přečinu). V těchto případech bude možno posoudit celé jednání spíše jako trestný čin (např. § 132 odst. 1 písm. a) s ohledem na to, že souhrn všech těchto jednání bude považován za jeden skutek, z čehož plyne, že je nutné posoudit i nebezpečnost pro společnost za celý skutek. To, že pachatel pokračoval v přečinu (spáchal více útoků) podstatně zvyšuje jeho společenskou nebezpečnost a tím i společenskou nebezpečnost celého skutku, který je v důsledku toho možno posoudit jako trestný čin. Tato úvaha se ovšem týká pouze těch přečinů, které mají odpovídající ustanovení v trestním zákoně.

¹³⁾ Liszt—Schmidt: Lehrbuch des deutschen Strafrecht, Berlin 1927, str. 339.

Od pokračování v trestném činu je třeba lišit případy opakování trestného činu. Pokračování a opakování se shodují v tom, že pachatel opětovně naplňuje skutkovou podstatu téhož trestného činu. Základním znakem, který odlišuje opakování od pokračování je to, že v případě opakování nejsou jednotlivá jednání spojena společným záměrem, případně společnou zločinnou příležitostí (okolnostmi) a ani časová souvislost zde nemusí být.

Jako příklad lze uvést pachatele, který v lednu odcizí peníze z příruční pokladny svého nadřízeného, potom v červnu odcizí materiál na svém pracovišti a v listopadu v místě bydliště na ulici odcizí stavební materiál patřící OPBH. Ve všech případech se jedná o naplnění skutkové podstaty rozkrádání majetku v socialistickém vlastnictví (§ 132 odst. 1 písm. a). Případy opakování trestného činu, jsou-li dány i ostatní podmínky, se posuzují jako případy vícečinného souběhu.

2. O trestném činu trvajícím mluvíme, jestliže pachatel svým protiprávním jednáním vyvolá protiprávní stav, který pak udržuje. Příklady takových trestných činů je celá řada. Jsou to všechny trestné činy, k jejichž objektivním pojmovým znakům patří přechovávání, tedy stav, který po určitou kratší nebo delší dobu trvá (odtud jejich pojmenování), např. nedovolené ozbrojování, pokud spočívá v přechovávání hromadně účinné zbraně nebo jejích součástí (§ 185), nedovolené držení omamných prostředků a jedů (§ 187) apod. Ke skutkové podstatě těchto činů patří udržování protiprávního stavu. Trvajícím trestný čin je tu i tehdy, jestliže pachatel protiprávní stav, o němž ví, udržuje, i když jej sám nevyvolal (např. přechovávání vysílací stanice, kterou pachatel našel na půdě, kde ji zanechal jeho zemřelý otec — § 86). Není však trvajícím trestným činem např. dvojí manželství (§ 210). Tento čin je dokončen, jakmile manželství vzniklo (ovšem za splnění subjektivní stránky) bez ohledu na to, zda trvale nebo bylo po určitou dobu udržováno.

Učebnice (str. 86, 87) řeší případy, jak posuzovat trvajícím trestné činy či pokračování v trestném činu v případě změny trestního zákona a v případě změny věku pachatele, který dosažením 18. roku přestal být mladistvým.

V obou případech se vyžaduje, aby aspoň k některým aktům udržování protiprávního stavu nebo k některým útokům v případě pokračování v trestném činu došlo za účinnost nového trestního zákona, resp. po dokonání 18. roku věku, aby trestný čin ve svém celku mohl být posuzován podle nového zákona resp. podle předpisů platných pro stíhání pachatele staršího osmnácti roků. V tomto posléze uvedeném případě je pochybné, zda posuzování celého jednání podle předpisů platných pro stíhání pachatele staršího osmnácti roků vychází dostatečně ze specifické povahy té části trestné činnosti, které se pachatel dopustil jako mladistvý, jak na ni správně poukazuje důvodová zpráva k § 74 a 75 (nedostatek životních zkušeností, změny osobnosti jako následek dospívání, podléhání svodům a vlivům prostředí). Argumentovat obecnou polehčující okolností podle § 33 b) (spáchal trestný čin ve věku blízkém věku mladistvých) není, jak se domnívám, v této souvislosti vhodné, protože § 33 b) má na mysli úplně jiný časový úsek duševního vývoje mladého pachatele (a to až kolem

18. roku), kdy je osobnost člověka z hlediska trestního práva téměř „stabilizována“.

Vzniká tu tedy de lege ferenda otázka, jak tyto případy posuzovat. Za nejvhodnější bych považoval to řešení, kdyby se případ pokračování v trestném činu posuzoval podle zásad platných pro trestání osoby starší 18 let jen v těch případech, kdy by část takového trestného činu spáchaná po dovršení osmnáctého roku věku pachatele podstatně převážila část spáchanou před osmnáctým rokem. V ostatních případech by asi bylo vhodné posoudit takový případ podle pravidel pro trestání mladistvého.

Rozlišování mezi trestnými činy dokončenými vyvoláním protiprávního stavu (např. bigamie) a trestnými činy, jejichž skutková podstata vyžaduje i udržování tohoto stavu (např. přechovávání zbraní) má svůj význam při posuzování promlčení.

3. Trestné činy hromadné (kolektivní) předpokládají provedení více útoků. Teprve, je-li těchto útoků větší počet, půjde o trestný čin, a to o trestný čin jeden. I zde jde v podstatě o více jednání časově od sebe oddělených, jediný útok by sám o sobě trestný čin nezakládal. Nedosahuje ještě pro trestný čin požadovaného stupně společenské nebezpečnosti. Sem patří i případy, kdy k naplnění skutkové podstaty je třeba, aby pachatel jednal „opětovně“ nebo „soustavně“.

Někdy se to podává z povahy skutkové podstaty. Takovým případem je např. ustanovení § 213 trestního zákona. K neplnění vyživovací povinnosti nebo k úmyslnému vyhýbání se této povinnosti nestačí jen jediné nesplnění této povinnosti nebo jen vyhnutí se v jednom případě. To není ještě vyhýbání, které předpokládá určitou iterativnost. V souvislosti s trestnými činy, k jejichž skutkové podstatě patří, aby pachatel jednal opětovně nebo soustavně, jako je příživnictví nebo zanedbání povinné výživy, vystává otázka, kdy už nepůjde o jeden trestný čin, ale o vícečinný stejnorodý souběh, zejména v případech časové diskontinuity jednotlivých aktů.

Myslím, že to je otázka konkrétního případu. Hazardní hráč, který sice v delším mezidobí pracuje a živí se poctivým způsobem, ale v jiných obdobích své zaměstnání zanedbává a opatřuje si prostředky k obživě hazardní hrou, dopustí se opětovně trestného činu příživnictví a nejde o pokračování v trestném činu. Rovněž osoba povinná výživou se dopustí samostatných trestných činů zanedbání povinné výživy, jestliže svou vyživovací povinnost neplní v různých nepravidelných obdobích přerušovaných delšími obdobími řádného jejího plnění.

Pojmu hromadného trestného činu se do jisté míry blíží trestné činy, které k naplnění své skutkové podstaty vyžadují, aby byly spáchány soustavně nebo výdělečně. Např. § 203 vyžaduje, aby se pachatel soustavně vyhýbal poctivé práci a opatřoval si prostředky k obživě nekalým způsobem, jehož způsoby uvádí příkladmo samo uvedené ustanovení, nebo § 218, který vyžaduje, aby pachatel soustavně nebo ve větší míře podával alkoholické nápoje osobám mladším 18 let.

Pojem „výdělečně“ definuje přímo zákon v § 89 a to tak, že výdělečně je trestný čin spáchán, jestliže si pachatel soustavnou trestnou činností po

delší dobu opatřuje aspoň zčásti zdroj příjmů. Soustavnost znamená určitou, byť i přerušovanou časovou souvislost trestné činnosti. Zákon nerozlišuje, zda se tato soustavnost projeví i více skutky, které mohou být samostatné nebo v poměru konkurence (šlo by o stejnorodý vícečinný souběh) nebo v poměru recidivy. Trestné činy výdělečně páchané jsou spojeny společným záměrem, který jim dal pachatel, totiž opatřit si jimi aspoň částečně zdroj příjmů. Kdežto trestný čin hromadný předpokládá více trestných útoků, které teprve ve svém souhrnu (nahromadění) zakládají skutkovou podstatu jediného trestného činu, může při trestných činech spáchaných výdělečně jít jak o jediný trestný čin (např. o pokračování v trestném činu), tak o více samostatných skutků a tím i více trestných činů. Z těchto činů je každý spáchán výdělečně.

Je možné, že v případě pokračování v trestném činu nebo v případě trestného činu hromadného nejsou v řízení známy všechny útoky zakládající pokračování v trestném činu nebo trestný čin hromadný, ale že některé z nich vyjdou najevo až po provedeném odsouzení. Solnař¹⁴⁾ upozorňuje, že zejména u trestných činů kolektivních není v takovém případě nové trestní řízení (rozuměj pro další útoky) přípustné. Trestný čin hromadný je totiž jedním z případů jednoty skutku vytvořené zákonem. Takto vytvořený skutek se tedy skládá z více aktů. Předmětem trestního řízení je vždy skutek. Skutek o němž již bylo pravomocně rozhodnuto nemůže být předmětem jednání žádného jiného řízení. Právo státu posoudit a postihnout skutek je tu tedy v souladu se zásadou ne bis in idem uspokojeno.

IV. K NĚKTERÝM OTÁZKÁM VYLOUČENÍ JEDNOČINNÉHO SOUBĚHU

O jednočinném souběhu mluvíme tehdy, jestliže jedním skutkem došlo k porušení dvou nebo několika trestních ustanovení. Jednočinný souběh se nazývá rovněž ideální konkurencí nebo také souběhem trestních zákonů. Toto posledně uvedené pojmenování je velmi případné, protože zde každý skutek má být zásadně posuzován podle všech zákonných ustanovení, které na něj dopadají, tj. pod které jej lze podřadit, protože všechna tato ustanovení byla porušena. Jinak by totiž nebyla plně vystižena povaha a stupeň společenské nebezpečnosti skutku. Pachatel svým jednáním naplnil subjektivní i objektivní znaky skutkových podstat několika trestných činů a není žádného důvodu, aby pro všechny tyto trestné činy nebyl postižen.

Předpokladem jednočinného souběhu je, aby jedním skutkem došlo k porušení více trestních ustanovení. Je tedy třeba, aby šlo o jeden skutek (o jedno jednání). Jak už bylo uvedeno, je skutek charakterizován jednak projevem vůle navenek (jednáním), jednak následkem, jímž se rozumí porušení individuálního objektu. To má velký význam právě při jednočinném

¹⁴⁾ Vl. Solnař: Trestní právo hmotné, část obecná, Praha 1947, str. 117.

souběhu. Jednočinný souběh totiž podle převládajících názorů předpokládá, že pachatel jedním jednáním porušil nebo ohrozil několik individuálních objektů, jimiž trestní zákon poskytuje trestní ochranu. Počet ideálně konkurujících zákonů bude dán obvykle počtem ohrožených individuálních objektů, neboť „mezi objektem trestného činu a nebezpečností pro společnost existuje nejtěsnější vzájemný vztah: objekt trestného činu je základem pro určení nebezpečnosti jednání pro společnost a stupně této nebezpečnosti“.¹⁵⁾ Není ovšem vyloučen jednočinný souběh, jestliže konkurující zákony chrání sice různé individuální, ale stejný druhový objekt. Tak např. pachatel tímž výrokem pobuřuje proti společenskému a státnímu zřízení republiky (§ 100) a zároveň hanobí republiku (§ 102). Jedním jednáním (jedním výrokem) ohrozil dva různé individuální objekty (u § 100 společenské státní zřízení republiky, u § 102 dobré jméno republiky), avšak jen jediný objekt druhový (ochrana republiky). Přes tento společný druhový objekt jde o dvě konkurující ustanovení zákona. Tím spíše půjde o jednočinný souběh, jestliže pachatel porušil různé druhové objekty, např. při autonehodě poškodí pachatel zdraví spolujezdce (porušení tělesná integrita osoby) a zároveň cizí auto (porucha na cizím majetku).

Je ovšem otázka, zda je správné, aby jednočinný souběh vycházel vždy, tj. ve všech případech z různosti individuálních objektů a aby byl vyloučen ve všech případech, v nichž jde o tentýž individuální objekt. Např. ustanovení § 98 o podvracení republiky předpokládá, že pachatel z nepřátelství k socialistickému společenskému a státnímu zřízení republiky provádí podvratnou činnost proti tomuto společenskému a státnímu zřízení, proti samostatnosti, územní celistvosti, obranyschopnosti nebo mezinárodním zájmům republiky. Ustanovení § 100 o pobuřování předpokládá, že pachatel z týchž pohnutek pobuřuje proti společenskému a státnímu zřízení republiky, proti její územní celistvosti, obranyschopnosti a samostatnosti nebo proti spojeneckým a přátelským vztahům republiky k jiným státům. Oba uvedené trestné činy mají tentýž individuální objekt, tj. ochranu základních politických vztahů republiky a její obranyschopnosti. Z toho důvodu byl tedy jednočinný souběh mezi nimi vyloučen. Je však otázka, zda je to důvodné. Vždyť objektivní stránka skutkové podstaty trestného činu podle § 98 (podvratná činnost, jež kromě určité intenzity jednání už pojmově předpokládá jistou soustavnost) je jiná, než objektivní stránka skutkové podstaty trestného činu podle § 100 (výroky, projevy v tisku, projev obrazem, přičemž stačí jen jediný výrok, jediný obraz apod.). Domnívám se, že v těchto případech přes identitu individuálního objektu není důvodu, aby uvedené trestné činy nemohly být v poměru jednočinného souběhu, protože trestní zákon chrání zde tentýž individuální objekt v různých směrech.

Pro jednočinný souběh má podle mého mínění význam i změna nebezpečnosti sbíhajícího se činu pro společnost. Je si třeba uvědomit, že zde

¹⁵⁾ B. Vybíral: Pojem a význam objektu tr. činu v čl. socialistickém tr. právu, Rozpravy ČSAV I/1956, str. 107. Významu objektu ve vztahu k problematice jednočinného souběhu trestných činů je v této práci věnována celá jedna partie.

nejde o nebezpečnost skutku pro společnost, ale o nebezpečnost ideálně konkurujícího trestného činu. Podstata jednočinného souběhu je v tom, že jedním skutkem došlo k porušení několika trestních zákonů, tedy že jedním skutkem bylo spácháno několik trestných činů. Nebezpečnost pro společnost bude třeba u každého z konkurujících trestných činů posuzovat samostatně.

Jestliže např. jedním jednáním, tedy jedním skutkem došlo k výtržnictví (§ 202), k urážce veřejného činitele (§ 156 odst. 2) a k hanobení národa, rasy a přesvědčení (§ 198 a), pak zánik nebo snížení nebezpečnosti pro společnost se může týkat podle okolností i jen jednoho z takto ideálně konkurujících trestných činů [např. § 198 a)]. Pak přirozeně nedojde k zániku trestnosti, ale toliko k zániku trestnosti toho z konkurujících trestných činů, jehož nebezpečnost pro společnost např. změnou situace zanikla, nebo se stala nepatrnou. Prakticky tu jde o to, že došlo-li k obžalobě i pro takový čin, vypustí soud v rozsudku tu právní kvalifikaci skutku, jež označuje čin, jehož nebezpečnost pro společnost zanikla nebo se stala nepatrnou.

Rovněž jednočinný souběh může být buď stejnorodý nebo nestejnorodý. K jednočinnému souběhu stejnorodému dojde tehdy, jestliže pachatel týmž skutkem porušil totéž trestní ustanovení vícekrát, např. týmž výstřelkem zasáhl nejenom sousedova psa, o jehož usmrcení šlo, ale i psa dalšího souseda a ještě znehodnotil cenný obraz jiného souseda. Jde, jak se domnívám, o tři případy trestného činu úmyslného poškození cizí věci, i když jde o poškození téhož individuálního objektu (porušení osobního vlastnictví). Není důvodu, aby se v takových případech jednočinný souběh nepřipouštěl. Kdyby pachatel zasáhl okno domu, který je v socialistickém vlastnictví, půjde ve shora uvedeném případě zcela nepochybně o případ ideálně konkurence poškození cizí věci a poškození majetku v socialistickém vlastnictví, a naskytá se otázka, zda skutečnost, že šlo o jiný druh vlastnictví, může být dostatečným důvodem, aby se souběh a tím i přísnější posouzení skutku pachatele vyloučil. Nebo jiný příklad jednočinného souběhu stejnorodého. Pachatel chce zavraždit pět osob, které jsou mu nepohodlné. Vyčká vhodného okamžiku, kdy všechny tyto osoby se mají shromáždit v jedné místnosti. Do místnosti umístí pekelný stroj, který v určitou dobu exploduje a všechny přítomné osoby usmrtí. Šlo by zde o pět trestných činů vraždy spáchaných jedním skutkem. Podmínkou jednočinného souběhu stejnorodého přirozeně je, aby trestné činy byly spáchány jedním skutkem, tedy současně. Tím se liší tento jednočinný souběh stejnorodý od pokračování v trestném činu i od trestného činu hromadného, kde trestné útoky jsou časově oddělené.

Tak jako jsme se setkávali u vícečinného souběhu s případy, kdy se na první pohled jeví, že bylo spácháno více trestných činů, ale při bližším rozboru se objeví, že pachateli možno přičíst jen jediný trestný čin (zdánlivý souběh trestných činů), může jít podobně i v případech jednočinného souběhu o zdánlivý souběh trestních zákonů, (případy vyloučení jednočinného souběhu). Na první pohled lze skutek podřadit několika trestním zákonům,

ale rozbořem případu zjistíme, že v úvahu přichází podřazení jen jednomu trestnímu zákonu. Jde obvykle o takový vzájemný poměr zdánlivě konkurujících trestních zákonů, při kterém použití jednoho zákona vylučuje použití druhého, tedy je zde takový poměr trestních zákonů, který jednočinný souběh právě nepřipouští a vylučuje jej. Jde zejména o poměr speciality a subsidiarity, popřípadě o tzv. složené trestné činy nebo o různé případy tzv. konsumpce.

Zvláštní skupinu zde tvoří ustanovení, která jsou určena k ochraně týchž společenských vztahů. Jde o případy, kdy jednotlivá ustanovení jsou k sobě v poměru speciality nebo subsidiarity. Jak již bylo uvedeno, jde o ustanovení určená k ochraně týchž společenských vztahů — tedy objektů. Na první pohled je patrné, že řešení poměru těchto ustanovení je vlastně závislé od vyřešení poměru jejich objektů. Tuto otázku řeší Vybíral. Vyjadřuje názor, že patrně nelze ztotožňovat pojem „týž společenské vztahy“ s pojmem „týž individuální objekt trestného činu“. Plně s tímto názorem souhlasím a odkazuji na něj.¹⁶⁾

1. Jednočinný souběh je především vyloučen tehdy, jestliže k ochraně téhož společenského vztahu jsou určena trestní ustanovení, a to tak, že pro útoky určitého druhu je určeno jedno ustanovení (speciální), které se při odpovídajícím útoku užije namísto druhého ustanovení obecnějšího. Použití speciálního ustanovení tedy vyloučí použití ustanovení obecného. Poměr speciality (*lex specialis derogat legi generali*). Účelem speciálních ustanovení je postihnout pachatele buď přísněji (trestné činy kvalifikované) nebo mírněji (trestné činy privilegované). Které ustanovení je speciální v poměru k jinému (obecnému), je obsaženo v zákoně výslovně jen výjimečně (např. § 131). Ke zjištění tohoto poměru docházíme srovnáním obou ustanovení a výkladem jejich vzájemného poměru. Např. skutková podstata rozkrádání majetku v socialistickém vlastnictví (§ 132) je speciální normou v poměru k obecným normám o krádeži, zpronevěře a podvodu (§ 246, 248, 250). Podobně je ustanovení § 148 (zkrácení daně) speciálním v poměru k obecnému ustanovení § 132 o rozkrádání majetku v socialistickém vlastnictví. Z toho je zároveň vidět, že totéž ustanovení může být v poměru k jinému ustanovení speciální a zároveň v poměru k dalšímu ustanovení ustanovením obecným. Jednočinný souběh mezi speciálním a obecným ustanovením je vyloučen. Není ovšem vyloučen vícečinný souběh (např. když zkrácení daně a rozkrádání majetku v socialistickém vlastnictví bylo spácháno více různými skutky). Ustanovení speciální bude užší než ustanovení obecné.

2. V souvislosti s poměrem speciality je vhodné si povšimnout tzv. složených trestných činů, jejichž skutková podstata v sobě zahrnuje vlastně skutkové podstaty dvou trestných činů. Např. skutková podstata loupeže (§ 234) zahrnuje skutkovou podstatu krádeže (§ 247) a vydírání (§ 235). Přesto je vyloučeno podřazení loupeže jak pod ustanovení § 234, tak

¹⁶⁾ B. Vybíral: Pojem a význam objektu, str. 114.

současně pod ustanovení § 235 a 247. Je možné jen podřazení pod ustanovení § 234. Z toho lze obecně vyvodit, že trestné činy složené jsou v poměru k trestným činům, jejichž skutkové podstaty rovněž naplňují, v poměru speciality, takže bychom vlastně neměli o nich mluvit jako o zvláštním případě zdánlivého jednočinného souběhu.

3. V poměru s u b s i d i a r i t y jsou ustanovení určená k ochraně týchž společenských vztahů, z nichž jedno ustanovení (tzv. subsidiární) se použije teprve tehdy, nepřichází-li v úvahu použití ustanovení druhého (tzv. primárního) — (lex primaria derogat legi subsidiariae). Účelem primárního ustanovení zpravidla bude, aby jeho použitím byla plněji vystižena nebezpečnost činu pro společnost. Proto primární ustanovení budou zpravidla přísnější než ustanovení subsidiární.

Poměr subsidiarity bývá vyjádřen přímo v zákoně nepoměrně častěji než např. poměr speciality. Primární ustanovení je někdy v zákoně vyjádřeno obratem „nejde-li o čin trestný přísněji“ (např. § 126, § 138), jindy tento poměr vyplýne z rozboru, např. při posuzování primárních ustanovení o bližších stádiích uskutečňování trestného činu v poměru ke stádiím vzdálenějším (např. poměru dokonání činu k pokusu) nebo při posuzování poměru trestného činu ohrožovacího k trestnému činu poruchovému (např. poměru trestného činu rvačky podle § 225 odst. 1 k témuž trestnému činu podle odstavce 2 téhož ustanovení). Učebnice (str. 176) v této souvislosti upozorňuje, že bylo-li ohrožení širšího rozsahu než porucha, přičítají se pachateli oba trestné činy v souběhu (např. trestný čin podle § 222 a 179 odst. 1).

4. Jednočinný souběh se neuplatní také tenkrát, jestliže jedna skutková podstata pohltní (konsumuje) druhou skutkovou podstatu. Pod pojem k o n s u m p c e by bylo možno zařadit jak poměr speciality (norma speciální konsumuje normu obecnou), tak poměr subsidiarity v různých jejích formách (norma primární konsumuje normu subsidiární). Tak např. ustanovení o trestném činu ohrožovacím je konsumováno v případě, že došlo k porušení ustanovení o trestném činu poruchovém. Podobně ustanovení o trestném činu dokonáném, konsumuje ustanovení o pokusu. Je vidět, že hranice mezi specialitou, subsidiaritou a konsumpcí nejsou přesné a výrazné a zdá se, že pojmem „konsumpce“ by bylo možno koneckonců nahradit všechny dosud probrané formy vyloučení jednočinného souběhu.

5. Jednočinný souběh se neuplatní rovněž v případech a l t e r n a t i v i t y, při níž se skutkové podstaty různých trestných činů navzájem vylučují, např. skutková podstata vraždy (§ 219) a těžké újmy na zdraví (§ 224 odst. 1), dále skutková podstata krádeže (§ 247) a zpronevěry (§ 248). Alternativitu jako důvod vylučující souběh uvádí ve své učebnici i Liszt-Schmidt (str. 344). Je ovšem pochybné, zda alternativita patří mezi případy vyloučení jednočinného souběhu, protože od ostatních případů vyloučení souběhu (speciality, subsidiarity a konsumpce) se liší tím, že při ní nepřichází v úvahu podřadit týž čin oběma zdánlivě konkurujícím skutkovým podstatám, ale že naopak použití jedné skutkové podstaty je vyloučeno použitím druhé. Jestliže se pachatel dopustí odnětí věci z držení druhého

(krádeže), je už tím vyloučeno podřazení téhož skutku pod skutkovou podstatu zpronevěry, která předpokládá, že si pachatel přivlastnil věc, která mu už byla svěřena, tj. kterou už v držení měl. Rovněž tak, jestliže pachatel někoho úmyslně usmrtil (§ 219), je tím vyloučeno podřazení téhož skutku pod ustanovení § 224, který předpokládá způsobení smrti z nedbalosti. Skutkové podstaty v poměru alternativity se tedy shodují v tom, že obě ustanovení jsou určena k ochraně týchž společenských vztahů, avšak odlišují se od sebe v ostatních znacích skutkové podstaty, zejména ve znacích objektivní a subjektivní stránky trestného činu.

Druhem konsumpce je tzv. *f a k t i c k á k o n s u m p c e*, o níž se mluví tehdy, je-li ohrožení nebo porušení společenského vztahu (druhového nebo individuálního objektu) chráněného jedním ustanovením bezvýznamné, popřípadě podřadné vzhledem k porušení jiného společenského vztahu v konkrétním případě závažnějšího (hlavního) chráněného druhým ustanovením. V těchto případech se pachateli přičítá jen jeden trestný čin (a to závažnější) a na druhý (méně závažný nebo podřadný) se hledí jako no konsumovaný (*Lex consumens derogat legi consumptae*). Méně závažný čin je toliko prostředkem, a to vzhledem k hlavnímu činu prostředkem bezvýznamným v poměru k trestnému činu hlavnímu. Sem spadá např. poškození šatu střelou při vraždě nebo poškození schránky při krádeži vloupáním. V prvním případě se přihlíží k tomu, že poškození šatu při vraždě je zpravidla bezvýznamným produktem trestné činnosti ve srovnání s poškozením tělesné integrity. Rovněž tak se zdá, že poškození schránky v souvislosti s vloupáním do této schránky je jen bezvýznamným prostředkem k tomu, aby krádež předmětů ve schránce uložených mohla být spáchána.

V těchto případech se vykládá věc tak, jako by ustanovení o poškození cizí věci, k němuž v obou případech došlo, bylo konsumováno závažnějším ustanovením, které postihuje hlavní čin pachatelův. Jako důvod této faktické konsumpce se uvádí vzájemná souvislost obou následků a malý význam poškození cizí věci při trestném činu tak závažném, jako je vražda nebo krádež. Je otázka, zda věc nelze výstižněji vysvětlit jinak než „faktickou konsumpcí“. Podle Růžka¹⁷⁾ jde o jeden skutek, jestliže jednání, které je prostředkem ke spáchání trestného činu druhého, je současně ale spoň součástí jednání, které znamená provádění jednání popsaného ve skutkové podstatě trestného činu druhého. Jestliže pachatel zamýšlel výstřelem usmrtit osobu a věděl, že náboj musí proniknout šatem, aby mohl vniknout do těla oběti, pak jde podle Růžka o jediný skutek. Jde o jediné jednání, které mělo dva následky. Nelze popřít, že činem byly porušeny dva objekty – nedotknutelnost cizího vlastnictví a tělesná integrita. Jestliže ale byly poškozeny dva objekty a každý z těchto objektů je chráněn samostatnou skutkovou podstatou, pak by muselo nepochybně jít o jednočinný souběh trestného činu vraždy a trestného činu poškození cizí věci. Učí se, že v konkrétním případě, kde poškození šatu bude jen „podřadným

¹⁷⁾ Růžek: Obžalovací zásada, str. 138.

vedlejší produktem“, nejde o konkurenci, ale jen o čin jeden, protože ustanovení o závažnějším trestném činu (v našem případě vraždy) fakticky konsumuje ustanovení o méně závažném trestném činu (v našem případě úmyslné poškození cizí věci). Důraz je položen na slova „v konkrétním případě“.

Ve všech případech tohoto druhu, jak správně dovozuje Růžek, jde skutečně o jediné jednání, o jediný skutek, který má dva následky, tj. porušuje dva individuální, popřípadě i druhové objekty a lze jej tedy subsumovat pod dvě zákonná ustanovení chránící tyto objekty. Důvodem, proč v konkrétním případě bude pachateli přičítán toliko jeden trestný čin, není však podle mého mínění vzájemný poměr významu hlavní a vedlejší trestné činnosti, ale nebezpečnost každého z těchto činů pro společnost. Jestliže vrah týmž výstřelem jednak usmrtí svou oběť, jednak poškodí její oděv, pak se zásadně dopustil dvou trestných činů, které jsou v poměru jednočinného souběhu: trestného činu vraždy a trestného činu poškození cizí věci. Druhý trestný čin mu bude přičten a tedy o jednočinný souběh půjde, jestliže i druhý (tzv. vedlejší) trestný čin bude vykazovat více než nepatrnou nebezpečnost pro společnost (§ 3 odst. 2). Nepůjde-li o čin pro společnost nebezpečný nebo jen nepatrně, nejde vůbec o trestný čin a pachatel bude stíhán jen pro trestný čin vraždy. Nepůjde zde ovšem o „faktickou konsumpci“, protože není co konsumovat. Jestliže však i druhý (vedlejší) čin bude nebezpečný pro společnost, pak je podle mého mínění třeba přičíst pachateli oba činy v jednočinném souběhu a uložit mu trest podle ustanovení o trestání souběhu. Kritérium je zde tedy nebezpečnost „vedlejšího“ trestného činu pro společnost. Vše vynikne snad ještě zřetelněji na jiném příkladě. Pachatel se chce zmocnit šperků z musea, které jsou zamčeny ve schránce. Rozbije schránku a šperky odcizí. Protože rozbití schránky bylo jen „bezvýznamným prostředkem“ hlavní trestné činnosti, bylo by ustanovení o poškozování majetku v socialistickém vlastnictví (§ 136) konsumováno ustanovením o rozkrádání (§ 132). Stejná situace by ovšem vznikla i tehdy, kdyby sama schránka byla drahocenná a jejím zničením by vznikla nepoměrně větší škoda než samým odcizením šperků v ní uložených. Z hlediska „hlavní“ trestné činnosti, která bude dána především záměrem pachatelovým, se jeví zničení nebo poškození této schránky, jejíž hodnotu pachatel ostatně ani nezná, „bezvýznamným prostředkem“ spáchání hlavní trestné činnosti a vyvstane otázka, zda dojde i zde k faktické konsumpci. Jestliže však jako kritéria použijeme nebezpečnosti činu pro společnost, pak je jasné, že vzhledem k následkům jde i při této vedlejší činnosti o čin pro společnost nebezpečný a že pachatel bude postižen za trestný čin rozkrádání v jednočinném souběhu s trestným činem poškozování majetku v socialistickém vlastnictví.

Vybíral uvádí příklad vraždy, při které smrtící projektil projde tělem oběti a poškodí něčí majetek. Dochází k závěru, že poškození majetku „se jeví jako bezvýznamný vedlejší produkt hlavní trestné činnosti, jako podřadný doprovodný zjev při spáchání závažnějšího trestného činu“

a prohlašuje, že „by bylo nesprávné postihnout vraha ještě za další trestný čin poškozování cizí věci“.¹⁸⁾

Tento názor se mi nezdá nesporný do té doby, pokud nebude opět položen důraz na slova v konkrétním případě“. V těchto případech bude vždy nutno pečlivě zkoumat, zda jednání má povahu vedlejšího bezvýznamného produktu nebo ne. Řešení této otázky není možné, jak se domnívám, oddělovat ani od řešení subjektivní stránky konkrétního skutku. Nebude totiž těžké si představit případ, kdy pachatel chtěl (popřípadě věděl a byl srozuměn) porušení individuálního objektu, který se na první pohled jeví jako bezvýznamný vedlejší produkt tzv. „hlavní“ trestné činnosti pachatele. Nelze zde tedy opomíjet skutečnost, že zkoumání subjektivní stránky trestného činu (síly vnitřního psychického vztahu k porušení či ohrožení zájmu, který je chráněn trestním zákonem) je jednou ze složek, která spoluurčuje řešení otázky společenské nebezpečnosti trestného činu. Proto nelze považovat vyřešení otázky objektu činu za definitivní řešení otázky společenské nebezpečnosti (jejího plného a všestranného vystižení) trestného činu, i když nelze než souhlasit se závěrem, že objekt trestného činu je svým způsobem určující složkou společenské nebezpečnosti. Nelze si v této souvislosti odpustit srovnání s vícečinným souběhem, kde by pachatel těchto trestných činů byl fakticky oproti pachateli totožných trestných činů, avšak spáchaných v jednočinném souběhu, znevýhodněn. A to ještě neuvažujeme o tom, že by spáchání trestných činů v jednočinném souběhu mohlo být dílem mimořádně rafinovaného (a tím společensky nebezpečnějšího) pachatele. To vše dodávám jen k tomu, chceme-li materiální pojetí trestného činu (tedy plné všestranné vystižení společenské nebezpečnosti) v čl. trestním právu dovést do důsledků a plně využít jeho výhod i k vyřešení těchto otázek.

Stejně posouzení trestnosti „vedlejší“ činnosti z hlediska činu pro společnost je možné i tehdy, jestliže takových „vedlejších“ činností bude více. Např. pachatel vražedným výstřelem poškodí nejen šat oběti, ale střela prolétne vším tělem oběti usmrtí psa na dvoře sousedově a rozbije okno ve skladu dalšího domu, který je v socialistickém vlastnictví a způsobí dále zmrznutí potravin uložených v tomto skladu. Skutek pachatelův byl jen jediný, ale kromě porušení tělesné integrity oběti poškodil její majetek (oděv) i majetek sousedův (pes) i majetek v socialistickém vlastnictví (rozbití okna a zničení potravin). Také při tomto případě z hlediska tzv. faktické konsumpce by se nepochybně v úvaze, že usmrcení sousedova psa, poškození okna i zkáza potravin nejsou bezvýznamným, popřípadě podřadným prostředkem (příp. vedlejším produktem) ke spáchání hlavního trestného činu (vraždy), dospělo k závěru, že jde zde o jednočinný souběh trestného činu vraždy (§ 219) s trestným činem poškozování majetku v socialistickém vlastnictví (§ 136 — rozbití okna ve skladišti a zkáza věcí ve skladišti uložených). Nepřihlíželo by se patrně k poškození oděvu oběti z důvodu fak-

¹⁸⁾ B. Vybíral: Pojem a význam objektu, str. 113, 114.

tické konsumpce. Není však správnější zvážit nebezpečnost každého z těchto činů pro společnost a podle této úvahy rozhodnout, které z trestných činů pachatelův skutek zakládá? I když výsledek ve většině případů bude často stejný při tom nebo onom posuzování, byla by výhoda nového způsobu řešení v tom, že nezavádí do trestného práva nový pojem, který se vzhledem k pojetí trestného činu v našem trestním právu, jež staví tento pojem na nebezpečnosti pro společnost, jeví zbytečným a jehož celá konstrukce se nezdá nepochybnou.

Trestní řád připouští v § 172 odst. 2 písm. a), aby vyšetřovatel nebo vyhledávací orgán zastavil trestní stíhání, je-li trest, k němuž může stíhání vést, bez významu vedle trestu, který pro jiný trestný čin pachatele podle očekávání postihne. Toto ustanovení sice na první pohled spíše nahrává myšlence „faktické konsumpce“, protože v obou případech jde o oportunní úvahu o „zbytečnosti“ stíhání pro sbíhající se vedlejší trestný čin. Domnívám se však, že zásada opportunity by měla být i v trestním právu uplatňována na úkor legality co nejméně, a to jen tam, kde není možno z logických nebo z jiných důležitých důvodů plně prosadit zásadu legality. Podle mého přesvědčení není třeba si vypomáhat konstrukcí „faktické konsumpce“ v hmotném právu, když ostatně procesní právo připouští v takovém případě k splnění téhož účelu vhodné opatření, totiž zastavení stíhání pro „vedlejší“ čin. Právě z ustanovení § 172 odst. 2 písm. a) tr. ř. by bylo možné vyvozovat, že i „vedlejší“ trestný čin je trestným činem samostatným.

Mezi případy vyloučení jednočinného souběhu se podle některých autorů ¹⁹⁾ řadí i tzv. k v a l i f i k o v a n ý p o k u s, o němž mluvíme jestliže pokus činu závažnějšího zahrnuje v sobě dokonaný čin méně trestný (např. pokus vraždy těžké ublížení na zdraví). V těchto případech bude pachatel potrestán pro pokus vraždy, protože potrestání pachatele pro těžké ublížení na zdraví by znamenalo jeho privilegování a nevystihovalo by plně nebezpečnost jeho činu pro společnost.

Je však možné, že se pokus pachatele stane beztrestným. Zatímco se Miříčka v této souvislosti ještě odvolává na tehdejší judikaturu, náš trestní zákon z r. 1961 ve svém § 8 odst. 4 již výslovně uvádí, že stane-li se pachatel beztrestným pro zánik trestnosti podle odstavce 3 téhož paragrafu z důvodu upuštění od dalšího jednání a současného odstranění vzniklého nebezpečí (písm. a) nebo z důvodu včasného oznámení (písm. b), není dotčena jeho trestnost za jiný dokonaný trestný čin, jehož skutkovou podstatu svým jednáním naplnil. V našem případě by tedy šlo o potrestání pro původně konsumovaný mírněji trestný čin ublížení na zdraví (§ 222).

¹⁹⁾ Miříčka: Trestní právo hmotné, str. 113.

V. K NĚKTERÝM PROBLÉMŮM TRESTÁNÍ SOUBĚHU

Trestání souběhu je nejdůležitějším a často diskutovaným hmotněprávním účinkem souběhu. Názory na trestání několika činů se v průběhu vývoje mění. Celkem můžeme rozeznávat tři hlavní zásady (z nichž každá bývá ještě různými způsoby modifikována) pro ukládání trestů v těchto případech.

a) Zásadu kumulativní (sčítací), která se opírá o princip: kolik trestných činů, tolik trestů. Použití této zásady by vedlo v praxi k neodůvodněným tvrdostem. Jak připomíná Liszt - Schmidt²⁰⁾ „nezkrácený výkon všech jednotlivých trestů by znamenal zákonodárcem nechtěné zotřetí každého jednotlivého trestu“.

b) Zásadu absorpční, podle níž větší trest pohlcuje menší. Čistě uplatnění této zásady by však nevystihovalo nebezpečnost činů pachatele pro společnost a mohlo by dále vést k podceňování trestní hrozby, kdyby pachatelovi hrozil i v případě spáchání více trestných činů trest jen za jeden z nich.

c) Zásadu asperacní, podle níž pachatel bude potrestán podle trestní sazby stanovené za čin nejprísněji trestný, avšak tento trest je možno v různém směru zotřít (zvýšením horní hranice trestní sazby — asperace sazeb nebo zvýšením nejprísnějšiho z předběžně vyměřených trestů — asperace trestu).

Tolar uvádí ve své práci²¹⁾ ještě některé další možné zásady pro ukládání trestu při souběhu (zásadu jednotného trestu, kombinace trestů apod).

Jsou rozmanité názory na to, podle které zásady mají být trestány trestné činy při souběhu. Tolar²²⁾ shrnuje tyto různé názory tak, že zastánci stejných zásad trestání pro oba druhy souběhu mají za to, že v obou případech pachatel přestoupil více trestních zákonů a že zásady pro potrestání trestných činů spáchaných v konkurenci mají být stejné jak při jednočinném, tak i vícečinném souběhu. Právě ideální konkurence může eventuelně svědčit o velké rafinovanosti a odhodlání pachatele a konečně i prísnější trestní sazby za tzv. složené trestné činy svědčí o nebezpečné povaze případů jednočinného souběhu (složené trestné činy jsou ve své podstatě jednočinným souběhem dvou trestných činů, z jejichž skutkových podstat jsou složeny).

Naproti tomu ti, kteří zastávají názor, že prísněji by měly být postižovány případy vícečinného souběhu, vycházejí z toho, že pachatel „ukazuje silnější intenzitu zločinné vůle, neboť vícekrát podlehl pokušení a překonal příslušné zábrany“.²³⁾ Závěr Tolarův je, že naše platná úprava je správná a že případy jednočinného i vícečinného souběhu mají být trestány podle týchž principů, neboť „v našem systému trestů a trestních sazeb lze vy-

²⁰⁾ Liszt-Schmidt: Lehrbuch des deutschen Strafrechts, Berlin 1927, str. 420.

²¹⁾ Tolar: Trest úhrnný a souhrnný, str. 62.

²²⁾ Tolar: tamtéž, str. 81.

²³⁾ Tolar: Trest úhrnný a souhrnný, str. 81.

jádrít zvýšený stupeň nebezpečnosti souhrnu sbíhající se trestné činnosti, ať jde o jednočinný či vícečinný souběh, celkem bez obtíží na podkladě principu absorpce sazeb“.²⁴⁾

Ačkoliv plně souhlasím se zásadou, že oba druhy souběhu mají být trestány podle stejných zásad, nepovažuji za logické argumentovat v této souvislosti „zvýšeným“ stupněm nebezpečnosti v souhrnu sbíhající se trestné činnosti, když na jiných místech týž autor mluví o trestu úhrnném a souhrnném jako o trestech privilegovaných, tedy mírnějších (na str. 121 i jinde), o které ve skutečnosti také jde. V této souvislosti vyvstává otázka, zda pro trestání souběhu vyhovuje u nás uplatněná modifikovaná absorpční zásada a zda by právě možnosti lépe vystihnout nebezpečnost sbíhajících se trestných činů nevyhovovalo spíše uplatnění zásady asperační, kterou by bylo přirozeně možno různým způsobem modifikovat.

Domnívám se, že z hlediska společenské nebezpečnosti existuje v naší úpravě disproporce mezi trestáním souběhů a trestáním pachatele, který spáchal trestný čin jeden na jedné straně a mezi některými případy souběhu a případy zvláště nebezpečné recidivy, kdy je pachatel souběhu zvýhodněn, na straně druhé. Oba posledně uvedené případy nepochybně zvyšují společenskou nebezpečnost pachatele. Myslím, jak jsem už výše naznačil, že u nás použitá absorpční zásada „zostřená“ o to, že spáchání více trestných činů se považuje podle § 34 písm. i) za obecnou přitěžující okolnost, ne zcela vystihuje společenskou nebezpečnost souběhu. Vždyť to, že pachatel spáchá více trestných činů, zejména trestných činů úmyslných, byť by před tím ještě nebyl varován aspoň jedním odsouzením, svědčí o jistém více či méně silném pro společnost nebezpečném sklonu pachatele k páčání trestné činnosti. Domnívám se, že „zostření“ podle obecné přitěžující okolnosti § 34 písm. i), které je „zostřením“ v rámci trestní sazby, nedostatečně vystihuje a odlišuje takového pachatele od pachatele, který spáchá trestný čin jeden. Podle mého názoru by bylo asi vhodné dát soudu možnost v případech, kdy se pachatel *konkrétně* a v konkrétních případech souběhu jako zvláště společensky nebezpečný jeví, tuto společenskou nebezpečnost důrazněji vyjádřit, přestože jde o prvotrestaného.

S touto otázkou se snaží vypořádat Nikiforov ve své práci „Sovokupnost prestuplenij“²⁵⁾ z hlediska sovětské úpravy. Pro nás jsou jeho názory zajímavé též proto, že v SSSR je, stejně jako u nás, pro trestání souběhu zakotvena absorpční zásada. Hned v úvodu své práce si Nikiforov klade otázku, je-li společenská nebezpečnost souběhu vždy vyšší, než společenská nebezpečnost jednotlivých trestných činů a otázku, zda v případě souběhu se zvyšuje společenská nebezpečnost každého sbíhajícího se trestného činu nebo zda se zvyšuje společenská nebezpečnost pachatele. Na vyřešení těchto otázek činí závislou otázku potrestání pachatele.

Z hlediska ohodnocení společenské nebezpečnosti trestných činů a osob-

²⁴⁾ Tolar: tamtéž, str. 114, 115.

²⁵⁾ A. S. Nikiforov: *Sovokupnost prestuplenij*, Juridičeskaja literatura, Moskva 1965.

nosti pachatele rozlišuje proti tradici (vedle dělení na konkurenci reálnou a ideální) dva základní druhy souběhu:

1. Spáchání více trestných činů, jejichž souběh svědčí o zvýšené společenské nebezpečnosti pachatele s ohledem na to, že se zde projevuje pevnost (trvalost) záporných rysů jeho osobnosti. Pro tento první druh je charakteristické páchaní trestných činů stejného typu (majetkových, násilných atd.), což je určeno stejnorodostí v trestném jednání projevených záporných vlastností osobnosti pachatele. Z toho je potom dovozována zvýšená společenská nebezpečnost pachatele.

2. Spáchání více trestných činů, jejichž souběh nnesvědčí o zvýšené společenské nebezpečnosti pachatele, zejména proto, že není pro osobu pachatele charakteristickou a typickou, ale je pro ni náhodnou. To vyvozuje Nikiforov z toho, že trestné činy nejsou mezi sebou spojeny stejnorodostí záporných vlastností osobnosti pachatele, je pro ně charakteristické projevení různých záporných vlastností, plně zde chybí spojení mezi nimi, jde o trestné činy různého typu. Z toho se dovozuje, že není podkladu proto, aby se jednání a osobnost pachatele považovaly za zvýšeně společensky nebezpečné. Považuje tento případ souběhu za pouhou sumu trestné činnosti, která vznikla na základě různých subjektivních příčin, a která je spolu spojena toliko osobností pachatele.

Z odlišnosti společenské nebezpečnosti obou základních druhů souběhu vyvozuje Nikiforov *de lege ferenda* i nevyhnutelnost odlišné konstrukce odpovědnosti. Závěrem vyslovuje názor, že socialistické právní vědomí se nemůže smířit s tím, aby člověk za několik spáchaných trestných činů odpovídal tak, jako by spáchal jenom jeden z nich.²⁶⁾

Se závěrem Nikiforova je podle mého názoru možno souhlasit. Jedná se zde o významný pokus zhodnotit a kategorizovat souběh z hlediska společenské nebezpečnosti a z té potom dovodit i odpovědnost pachatele za tento zvláštní případ četnosti trestné činnosti. Výhrady zde lze snad mít k poněkud zjednodušené kategorizaci na souběh svědčící a nnesvědčící o zvýšené společenské nebezpečnosti pachatele podle přítomnosti nebo nepřítomnosti stejnorodosti a z toho vyvozené pevnosti záporných vlastností jeho osobnosti. Domnívám se, že zužovat problém zvýšení společenské nebezpečnosti a z té vyvozené odpovědnosti pouze na otázku stejnorodosti trestné činnosti jako jednotícího činitele mezi jednotlivými trestnými činy není zcela správné. Vždyť, že pachatel páchá tentýž druh trestných činů může být pouhým projevem zločinné příležitosti nebo „specializovanosti“ pachatele, ale ne projevem síly sklonu pachatele k páchaní trestné činnosti s ohledem na jeho psychiku. Stejně naopak nelze jednoznačně usuzovat na menší společenskou nebezpečnost pachatele a náhodnost trestné činnosti — zejména na jeho slabší sklon k páchaní trestné činnosti z toho, že pachatel páchá trestné činy různého typu. Ani zde nelze vyloučit silný sklon pachatele k páchaní trestných činů. Domnívám se, že dělicí čára mezi zvýšeně

²⁶⁾ A. S. Nikiforov: *Sovokupnost prestuplenij*, str. 58—61.

společensky nebezpečnými a ostatními případy souběhu tu nebude probíhat v typu trestné činnosti, ale ve vnitřní psychice pachatele s ohledem na jeho sklon a odhodlanost k páčání trestné činnosti vůbec. V tom lze podle mého názoru spatřovat zakořeněnost zločinných sklonů a zvýšenou společenskou nebezpečnost pachatele i potřebu silnějšího výchovného působení. Proto se domnívám, že by k rozlišení mělo spíše dojít podle sklonu pachatele k páčání úmyslných trestných činů.

Mám za to, že by v případech souběhu, kde by došlo ke zvýšení společenské nebezpečnosti vyvolávající potřebu silnějšího výchovného působení, mělo dojít k ztřeštění trestu aplikací zásady asperační ať už formou ztřeštění sazby nebo ztřeštění trestu.

V našem trestním právu je tedy pro případy obou druhů souběhu v podstatě uplatněna absorpční zásada s určitými modifikacemi. Ohledně ostatních druhů trestů, jak upozorňuje Tolar²⁷⁾, se v horizontální linii používá zásadně kumulačního principu. Pachateli více trestných činů se podle § 35 uloží jediný úhrnný trest. Nerozlišuje se při tom mezi vícečinným a jednočinným souběhem. Myslím, že právem, protože v obou případech spáchal pachatel více trestných činů a neodpovídalo by požadavku spravedlivého potrestání za všechny tyto činy, kdyby pachateli byl snad uložen mírnější trest jen proto, že se více trestných činů dopustil jen jedním skutkem. Úhrnný trest se vyměřuje podle sazby toho z konkurujících trestných činů, který je nejprísněji trestný (absorpční zásada). Modifikace této zásady spočívá jednak v tom, že ke skutečnosti, že pachatel spáchal více trestných činů, se přihlédne ve smyslu § 34 písm. i) jako k přitěžující okolnosti, jednak v tom, že v rámci úhrnného trestu lze uložit jiný druh trestu (např. peněžitý trest, propadnutí věci, vyhoštění, apod.), jestliže některý ze souzených konkurujících trestných činů takový druh trestu připouští. Další modifikace spočívá v tom, že pachateli musí být uložen trest odnětí svobody, je-li tento trest výlučně stanoven za některý z konkurujících trestných činů. Konečně platí, že při různosti dolních hranic trestních sazeb platí při ukládání úhrnného trestu nejvyšší z těchto hranic. Z toho je patrné, že jestliže se při konkurenci ukládá trest odnětí svobody, ukládá se v sazbě, jejíž spodní hranice se rovná nejvyšší spodní hranici sazeb za konkurující trestné činy a horní hranici tvoří horní hranice sazby za čin trestný nejprísněji.

Jestliže soud odsuzuje pachatele za trestný čin, který spáchal dříve, než byl soudem vyhlášen odsuzující rozsudek za jiný trestný čin, ruší soud podle § 35 odst. 2 celý výrok o trestu uloženém předchozím rozsudkem a pachateli uloží jediný souhrnný trest podle zásad platných pro ukládání trestu souhrnného. Pravidla pro ukládání souhrnného trestu jsou stejná jako pravidla pro ukládání úhrnného trestu (§ 35, odst. 2 se také odvolává na odst. 1). Pachatel, jemuž se ukládá souhrnný trest, nesmí být na tom hůře než pachatel, jemuž byl uložen trest úhrnný. K jinému nakládání není také žádného důvodu.

Ukládat úhrnný trest lze zcela nepochybně jak v případě vícečinného, tak jednočinného souběhu. Jiná je ovšem otázka, zda v případě jednočinného souběhu lze uložit i trest souhrnný. Je třeba shodně s Tolarem²⁸⁾ zastávat názor, že „užití zásad o souhrnném trestu při jednočinném souběhu nepřichází v úvahu, protože tomu brání procesní zásada ne bis in idem (§ 277 tr. ř.). Souhrnný trest nesmí být mírnější, než trest uložený původním rozsudkem. To je přirozené, protože novým odsouzením přibyl pachateli další trestný čin a nelze připustit, aby se nového vyměření trestu použilo k jeho zmírnění, když pachatel je odsuzován ještě pro další činnost. Zákaz

²⁷⁾ Tolar: K otázce trestání souběhu trestných činů, SZ č. 7–8 1971, str. 425.

²⁸⁾ Tolar: Trest úhrnný a souhrnný, str. 151.

zmírnění trestu se týká i trestů dříve považovaných za vedlejší (ztráta čestných titulů a vyznamenání, ztráta vojenské hodnosti, propadnutí majetku, propadnutí věci).

Od uložení souhrnného trestu je možno upustit, má-li soud za to, že dříve uložený trest je dostatečný. Má-li být uložen trest souhrnný, je třeba, aby trest předcházející byl uložen pravomocným rozsudkem. Protože však pravomocným rozsudkem bude s konečnou platností rozhodnuto o skutku, který byl předmětem obžaloby a rozsudku a který popřípadě zakládal další ideálně konkurující trestný čin, nepřichází při jednočinném souběhu v úvahu uložení souhrnného trestu. Pravomocným odsouzením pro skutek byla totiž možnost podřazení téhož skutku eventuálně dalším skutkovým podstatám vyčerpána a pachatele není možno znovu postavit před soud jen proto, že snad bylo opomenuto podání obžaloby pro ideálně konkurující trestný čin. Takový postup by byl porušením zásady „ne bis in idem“.

Pro praxi je důležitá otázka, který trest přicházející v úvahu podle ustanovení o ukládání trestu při souběhu je ve smyslu § 35 odst. 1 nejpřísnější. Zákon sám na tuto otázku odpověď nedává a správná odpověď závisí na pečlivém srovnání jednotlivých druhů trestů a jejich sazeb. Proto jak Lisztova učebnice²⁹⁾, tak učebnice naše³⁰⁾, obsahují pro tento účel jakýsi „žebříček“ trestů podle jejich přísnosti.

VI. SOUBĚH TRESTNÝCH ČINŮ, PŘEČINŮ, PROVINĚNÍ A PŘESTUPKŮ

Musíme rozeznávat:

1. zákonný stav před 1. lednem 1970,
2. zákonný stav po tomto dni.

Do 1. ledna 1970 platí zákon č. 38/61 Sb., o místních lidových soudech, v celém rozsahu platil zákon č. 60/61 Sb. o úkolech národních výborů při zajišťování socialistického pořádku. Platný byl i zákon č. 58/1965 Sb., kterým se upravuje postih provinění a přestupků osob opětovně se dopouštějících výtržnictví, násilností a příživnictví, který umožňoval, aby o proviněních a přestupcích uvedených v § 1 tohoto zákona rozhodoval za podmínek tam výtčených soud.

Vzhledem k tomu, že o provinění rozhodoval místní lidový soud nebo za podmínek uvedených v § 33 zákona č. 60/1961 Sb. národní výbor, byl vyloučen souběh trestných činů a provinění. Podobně byl i vyloučen souběh přestupku s trestným činem. Ustanovení o přestupcích byla v poměru k ustanovením o proviněních a o trestných činech subsidiární. To vyplývá i z § 6 odst. 1 zákona č. 60/1961 Sb. (slova „nejde-li o provinění nebo o trestný čin“).

Tyto zásady platily bezvýjimečně až do účinnosti zákona č. 58/1965 Sb., kterým se upravuje postih provinění a přestupků osob opětovně se dopouštějících výtržnictví, násilnictví a příživnictví. Za podmínek stanovených v § 1 tohoto zákona projednával okresní soud provinění a přestupky tam uvedené. Ustanovení § 6 výslovně připouštělo, že je možno, aby okresní soud projednal provinění nebo přestupek uvedený v § 1 spolu s trestným činem téhož obviněného. Tímto ustanovením byl tedy připuštěn vícečinný souběh trestných činů, provinění a přestupků. V poměru konkurence mohly ovšem být jen provinění a přestupky jiné. Jinak se souběh trestných činů, provinění a přestupků zde uvedených řídil obecnými pravidly o souběhu. Trest ukládaný za trestný čin a provinění, popřípadě přestupek, jestliže došlo k společnému projednání byl jednotný a byl uložen podle pravidel o trestání souběhu, jestliže o takový souběh šlo (§ 35 tr. z.).

²⁹⁾ Liszt-Schmidt: Lehrbuch des deutschen Strafrechts, Berlin 1927, str. 345.

³⁰⁾ Kolektiv: Československé trestní právo, svazek I, obecná část, Praha 1969, str. 227.

Dnem 1. ledna 1970 nabyl účinnosti zákon č. 150/1969 Sb., o přečinech, který zavedl přečiny jako další kategorii činů trestných soudem. Ustanovení o provinění tento zákon zrušil, stejně jako ustanovení zákona číslo 58/1965 Sb. Podle § 13 zákona o přečinech platí s odchylkami tam uvedenými i pro přečiny obecné části trestního zákona. § 14 zákona o přečinech pak stanoví, že přečiny je možno projednat před soudem spolu s trestným činem téhož obviněného. Z obou ustanovení, z nichž první je hmotněprávní, druhé procesněprávní povahy, plyne možnost vícečinného i jednočinného souběhu přečinů navzájem i přečinů s trestnými činy.

Zejména pokud jde o jednočinný souběh je nutné si uvědomit poměr přečinu a trestného činu obecně. Vyřešení této otázky je tu základním problémem. Otázka poměru přečinu k trestnému činu a naopak je od počátku platnosti zákona č. 150/1969 Sb., o přečinech, neustále diskutovanou, avšak dosud, bohužel, nevyřešenou nebo ne zcela uspokojivě vyřešenou otázkou. Ani já si nechci činit nárok na definitivní řešení této otázky. Byl bych rád, aby můj názor nebo spíše pokus byl považován za jeden z příspěvků, s ohledem na rámec této práce stručný, k jejímu vyřešení.

Momentem nabytí účinnosti zákona o přečinech vznikla v oblasti trestního práva nová situace. Trestní právo je od tohoto momentu vybudované na základě bipartice jednání nebezpečných pro společnost. Oblast trestního práva se rozdvojila na oblast trestných činů ve vlastním (nebo užším) slova smyslu a na oblast přečinů — trestných činů v širším slova smyslu. O přečinu totiž rozhodují soudy a ukládají za něj tresty. Lze jej tedy přiřadit jako řádově nižší delikt k trestnému činu.³¹⁾

Zákon o přečinech definuje přečin v § 1 odst. 1 jako „zaviněný, pro společnost nebezpečný čin, jehož znaky jsou uvedeny v tomto zákoně a jenž nedosahuje stupně společenské nebezpečnosti trestného činu“. Zákon o přečinech definuje přečin v podstatě shodně s definicí trestného činu v § 3 odst. 1 tr. z., až na to, že dodává „jenž nedosahuje stupně nebezpečnosti trestného činu“. § 1 odst. 2 už opět shodně s trestním zákonem hovoří o tom, že „čin, jehož stupeň nebezpečnosti pro společnost je nepatrný, není přečinem, i když jinak vykazuje jeho znaky“. V čem tedy hledat odlišující znak mezi přečinem a trestným činem?

Jediným záchytným bodem je ustanovení § 1 odst. 1 zákona o přečinech, které praví, že „přečinem je pro společnost nebezpečný čin, jehož znaky jsou uvedeny v tomto zákoně a jenž nedosahuje stupně nebezpečnosti pro společnost trestného činu“. Na první pohled je z tohoto ustanovení patrné, že hlavní rozdíl mezi přečinem a trestným činem je v různém stupni společenské nebezpečnosti, čili v materiálním znaku. V tomto směru není pochyb a názory na tuto otázku se shodují.³²⁾ Už v samotné volbě názvu přečin je obsažena myšlenka odlišit společenskou nebezpečnost obou činů, jejich

³¹⁾ L. Mach: Poznámky k zákonu o přečinech, Socialistická zákonost č. 3/1970, str. 164. — Vl. Solnař: Systém trestního práva.

³²⁾ L. Mach: Poznámky k zákonu o přečinech. SZ 3/1970, str. 165. — Nezkusil a kol.: Dodatková skripta k trestnímu právu, PF UK 1970, str. 4.

rozdílné společenské odsouzení. Toto obecné odlišení na základě materiálního pojetí vyplývá i z účelu zákona o přečinech. Již důvodová zpráva k zákonu o přečinech hovořila o tom, že až dosud nebylo možno účinně postihnout taková jednání, která svou nebezpečností pro společnost se blížila intenzitě nebezpečnosti pro společnost trestného činu, i když se mu svou závažností blížila a která svou početností představovalo značně nebezpečný prvek ve vývoji společnosti právě vzhledem k nemožnosti jejich účinného postihu. A právě o takováto jednání zákon o přečinech rozšířil a doplnil trestné činy. K doplnění a rozšíření nedošlo jenom o nová do té doby nepostihovaná jednání a o ty činy, které do té doby byly značně neúčinně postihovány jako provinění, ale i o ty činy, které do té doby byly postihovány neúčinně, vzhledem k relativně nižšímu stupni nebezpečnosti pro společnost jako trestné činy (např. § 3 odst. 1 z. o přečinech), popřípadě taková protispoločenská jednání, která do té doby nemohla být postihována jako trestné činy ve všech svých společensky nebezpečných formách (§ 10, přečin příživnictví).

Spory s ohledem na jednočinný souběh nebudou vyvolávat případy, kdy zákon o přečinech rozlišuje ochranu společenských vztahů o skutkové podstaty přečinů, které nemají v té ani v oné podobě obdobu ve skutkové podstatě některého z trestných činů. Zde bude s ohledem na požadavek plného vystižení společenské nebezpečnosti skutku jednočinný souběh přečinu a trestného činu přípustný.

Větších sporů nebude vyvolávat ani řešení otázky souběhu těch trestných činů a přečinů, které jsou určeny k ochraně týchž společenských vztahů (téhož objektu), kde úkolem ustanovení o takovém přečinu je doplnit jeho ochranu o další formy napadení. Velmi často lze skutkové podstaty těchto přečinů a trestných činů od sebe odlišit teprve pozorným srovnáním textu obou zákonů (např. v § 185 odst. 1 tr. zák., kde jde pouze o „zbraň hromadně účinnou“ narozdíl od § 6 písm. b) zákona o přečinech, který uvádí „střelnou zbraň“, tedy jakoukoli střelnou zbraň, nejen hromadně účinnou nebo § 203 tr. zák. — příživnictví, kde se požaduje soustavné vyhýbání se poctivé práci a § 10 zák. o přečinech — přečin příživnictví, kde tento požadavek není). Úkolem přečinů spadajících do této skupiny bude doplnit ochranu těch zájmů, které mají těžiště ochrany v příslušném ustanovení trestního zákona i o společensky méně nebezpečné útoky. Jinými slovy jde tedy o poměr subsidiarity. V § 4 zákona o přečinech je subsidiární povaha zákona o přečinech přímo vyjádřena slovy „pokud... nejde o trestný čin“. V těchto případech bude tedy jednočinný souběh přečinu a trestného činu vyloučen.

Nakonec bych rád věnoval zvláštní pozornost otázce jednočinného souběhu mezi § 3 odst. 1 zákona o přečinech a §§ 132, 136 (1) písm.) 247, 248, 250, 257, tr. zák., s ohledem na demonstrativnost výpočtu i §§ 133 a 249 tr. z. a § 3 (2) zák. o přečinech v poměru k § 137 tr. zák. Úkolem ustanovení § 3 odst. 1, 2 zák. o přečinech je doplnit a tím učinit účinnější ochranu těch společenských zájmů, které jsou předmětem ochrany výše uvedených ustanovení trestního zákona. Jde tu zejména o ty útoky, které byly účin-

nosti zákona o přečinech postihovány jako provinění, ale i o část těch útoků, které byly postihovány jako méně závažné trestné činy. I zde tedy jde o případ poměru subsidiarity a jednočinný souběh bude tedy ve výše uvedených případech vyloučen.

Majetkové delikty stíhané nyní jako přečin podle § 3 zákona o přečinech byly, jak už bylo řečeno, až do účinnosti tohoto zákona postihovány jednak jako provinění, jednak jako méně závažné majetkové trestné činy. K tomuto „posunu“ méně závažných majetkových trestných činů mezi přečiny došlo proto, že tyto činy je možno oproti dřívější situaci účinněji a rychleji postihnout. Tento „posun“ je důležité si uvědomit. Vedle toho je podle mého názoru důležité si uvědomit ještě to, že „dolní hranice“ společenské nebezpečnosti u přečinu i trestného činu je stanovena shodně — musí být větší než nepatrná, i když ještě ve vládním návrhu zákona o přečinech byl učiněn pokus o odlišení „dolních hranic“ nebezpečnosti pro společnost. Zákon o přečinech pomáhá při odlišování majetkových přečinů a trestných činů stanovením orientační hranice ve výši Kčs 1 500 —, kdy se ještě může jednat o přečin.

Vycházíme-li z výše uvedených faktů, vzniká, jak se domnívám, otázka, zda se majetkové trestné činy za této situace vůbec mohou přiblížit hranici nepatrnosti nebezpečnosti pro společnost. Podle mého názoru je nutné na tuto otázku odpovědět záporně. Shrňme-li všechna fakta: shodnost skutkových podstat, „posun“ méně závažných trestných činů mezi přečiny, shodnost „dolních hranic“ nebezpečnosti pro společnost, dospíváme, jak se domnívám, k závěru, že „dolní hranici“ společenské nebezpečnosti trestného činu je „horní hranice“ společenské nebezpečnosti přečinu.³³⁾

Jako závěr o poměru trestných činů a přečinů lze vyslovit to, že přečiny jsou ve vztahu k trestným činům zásadně ve vztahu subsidiarity, že nejsou v poměru speciality, a že podle mého názoru netvoří přečiny v poměru k trestným činům jednání privilegovaná.

³³⁾ Výše uvedenými otázkami poměru trestných činů a přečinů se zabývá i Dr. Miloš Horák v článku „K několika otázkám zákona č. 150/1969 Sb. o přečinech“, Socialistická zákonnost č. 4/1972, na str. 217–219 a dochází v podstatě k obdobným závěrům.

Prof. Solnař ve svém „Systému trestního práva“ se zabývá též problematikou odlišení přečinů od trestných činů, zvláště z hlediska společenské nebezpečnosti a v tomto směru zastává odlišné stanovisko. Uvádí, že zavedením přečinů se rozsah a obsah pojmu nepatrný stupeň nebezpečnosti pro společnost zvětšil. Vychází z toho, že průměrný stupeň společenské nebezpečnosti přečinů je nižší než průměrný stupeň společenské nebezpečnosti trestného činu. Z toho vyvozuje, že nepatrný stupeň společenské nebezpečnosti přečinu bude o to nižší než nepatrný stupeň společenské nebezpečnosti trestného činu, o co je nižší průměrný stupeň společenské nebezpečnosti přečinu než průměrný stupeň společenské nebezpečnosti trestného činu. Dochází též k názoru (na rozdíl od názoru, který zastává autor této práce), že se neodlišují jen horní hranice společenské nebezpečnosti trestného činu a přečinu, ale i hranice dolní. Za vhodnější by považoval terminologické odlišení.

Srovnání názorů prof. Solnaře s názory autora této práce by vyžadovalo hlubšího rozboru, který by svým rozsahem šel značně nad rámec této práce.

Jak bylo již uvedeno, je možný vícečinný i jednočinný souběh dvou i více přečinů navzájem. Souběh přečinů s přestupky není možný vzhledem k rozdílnosti orgánů příslušných k jejich postihu.

O souhrnném a úhrnném trestu za reálně nebo ideálně se sbíhající přečiny a trestné činy, platí v plném rozsahu ustanovení o souhrnném a úhrnném trestu a vývody k tomu se vztahujících, jak byly uvedeny.

Jaké jsou procesněprávní důsledky souběhu trestných činů a přečinů? Jak již bylo uvedeno výše, § 14 zákona o přečinech připouští možnost společného projednávání trestných činů a přečinů před soudem.

Pro projednávání přečinů je podle § 314 a) tr. řádu ve znění zákona č. 149/1969 Sb. příslušný samosoudce. Tentýž zákon v § 20 odst. 2 připouští možnost společného projednání přečinu (jinak příslušný samosoudce) a trestného činu, k jehož projednání je výhradně příslušný senát. V takovém případě je ke společnému řízení příslušný senát.

Иржи Пипек

K některým вопросам совокупности преступления

Резюме

Автор работы не ставит перед собой задачи рассмотреть в целом обширную и с трудно установимыми границами проблематику совокупности преступлений. Он уделяет внимание лишь некоторым вопросам, связанным с совокупностью и некоторым вопросам, возникшим в результате издания новых предписаний в области уголовного права.

В первой главе прежде всего дается определение понятия „совокупность преступлений“, как совершение виновным двух или нескольких преступлений прежде чем он был осужден за какое-либо из них, или же как случая, когда одно и то же действие нарушает несколько уголовных законов; здесь же дается оценка уголовно-политического значения совокупности с точки зрения опасности для общества и сопоставление ее с другими случаями множественности уголовно наказуемых действий — рецидивов. В заключение криминологам рекомендуется уделять больше внимания изучению проблематики совокупности преступлений.

Во второй главе дается обзор всех мыслимых в этой связи случаев множественности уголовно наказуемых действий и устанавливается, в каких случаях налицо совокупность, а в каких рецидив. Одновременно указываются два основных рубежа, определяющих наличие совокупности (вынесение приговора судом первой инстанции, вступление в силу приговора) и анализируются положительные и отрицательные их стороны. Автор склоняется к системе, согласно которой рубежом считается вынесение приговора судом первой инстанции.

В конце этой главы более подробно рассматриваются понятие реальной совокупности (виновный совершил несколько преступлений несколькими действиями до вынесения по одному из них обвинительного приговора судом первой инстанции), идеальной совокупности (виновный совершил одно действие, которое можно подвести под два или несколько уголовных предписаний) и понятие однородной совокупности (виновный повторно совершил действие, представляющее собою состав одного и того же преступления) и неоднородной совокупности (виновный совершил несколько действий, являющихся составом различных преступлений).

Третья глава посвящена некоторым вопросам реальной совокупности. Здесь приводится подробное определение Толара. Основная часть этой главы посвящена случаям, исключаящим реальную конкуренцию, а именно: продолжаемое преступление, длящееся преступление, преступление накапливающееся (hromadné).

В четвертой главе рассматриваются некоторые вопросы идеальной совокупности, которая по существу является конкуренцией уголовных законов. Здесь дается оценка значения объекта для идеальной совокупности, особенно же для установления общественной опасности. Здесь же автор уделяет внимание спорному вопросу идеальной совокупности однородных преступлений и приходит к выводу, что такую совокупность следует допустить. Как и в предшествующей главе, приводятся так наз. мнимые случаи идеальной совокупности или же случаи, исключающие такую совокупность. Это случаи, когда несколько преступлений находится в отношении рода и вида (специального вида), субсидиарности, случаи так наз. составных преступлений, случаи поглощения, случаи альтернативности (взаимно исключающие составы).

В связи с соображениями о поглощении здесь указывается, что границы между специализированностью, субсидиарностью, составным преступлением и поглощением не точны и не резки, и что поэтому, в конце концов, понятием поглощения можно заменить все эти формы, исключающие идеальную конкуренцию.

Особое внимание здесь уделяется проблематике так наз. фактического поглощения (*lex consumens derogat lege consumptae*), о которой говорят в тех случаях, когда нарушение общественных отношений или угроза им (объекту преступления), защищаемым одним предписанием, является не имеющей значения или же незначительной ввиду нарушения другого общественного отношения, представляющегося в конкретном случае более важным (главным), защищаемым другим постановлением. В этих случаях виновному вменяется лишь одно преступление (более важное), а другое (менее важное) или незначительное рассматривается как поглощенное. Автор подвергает критике существующую механически понимаемую концепцию фактического поглощения и приходит к выводу, что основным здесь является не соотношение основного и побочного уголовного действия, а решающая роль принадлежит общественной опасности каждого из преступлений в конкретном случае (упор делается именно на слова „в конкретном случае“). Преимущество такого решения вытекает из понимания преступления в чехословацком уголовном праве, построенном на опасности для общества, и усматривается в том, что можно было бы полностью использовать такое понимание без необходимости вводить в уголовное право новое понятие.

Пятая глава посвящена некоторым проблемам привлечения к ответственности при совокупности преступлений, особенно же назначению наказания по совокупности. Здесь приводятся три основных принципа: принцип сложения (*kumulativní*), принцип поглощения (*absorpční*) и принцип усиления (*asperační*). Применяемый в ЧССР модифицированный принцип поглощения здесь подвергается критике, в частности потому, что он не дает достаточной возможности выявить и отметить совокупность преступлений, учитывая ее общественную опасность, в частности в тех случаях, когда виновный проявляет особо опасные для общества и сильные склонности к умышленному совершению преступных действий.

В последней, шестой главе, автор рассматривает вопрос совокупности преступлений (*trestních činů*), проступков (*přečinů*), провинностей (*provinění*) и нарушений (*přestupků*). Первая часть этой главы посвящена обзору положения до 1 января 1970 г., когда на основе закона № 58/1965 СЗ была возможна совокупность провинности и нарушения (т. е. административных деликтов) с преступлением. Вторая часть посвящена правовому положению, наставшему после 1 января 1970 г., когда вступил в действие закон № 150/1969 СЗ о проступках. Здесь автор делает попытку определить соотношение проступка (*přečinu*) и преступления (*trestního činu*). Он приходит к выводу, что возможна как идеальная, так и реальная совокупность преступлений и проступков, что проступки по отношению к преступлению в основном занимают субсидиарное положение и что при существующем положении исключается совокупность преступления и провинности (последняя вообще упразднена как деликт законом 150/1965 СЗ), а также совокупность преступления и проступка (в результате отмены закона № 58/1965 СЗ законом № 150/1969 СЗ).

Zu einigen Fragen der Konkurrenz von Straftaten

Resumé

Die Arbeit macht es sich nicht zur Aufgabe, die gesamte und schwer abgrenzbare Problematik der Konkurrenz von Straftaten zu erschöpfen, sondern widmet ihre Aufmerksamkeit nur einigen Fragen, die im Zusammenhang mit der Konkurrenz entstehen, und einigen weiteren Fragen, die sich infolge der Herausgabe neuer Vorschriften auf dem Gebiet des Strafrechts ergeben.

Das erste Kapitel umschreibt eingangs den Begriff der Konkurrenz von Straftaten als den Fall, dass der Täter zwei oder mehrere Straftaten begeht, bevor er wegen einer von ihnen durch das Gericht erster Instanz abgeurteilt wurde, oder den Fall, dass durch eine und dieselbe Tat mehrere Strafgesetze verletzt wurden, wertet die kriminal-politische Bedeutung der Konkurrenz vom Standpunkt der Gefährlichkeit für die Gesellschaft aus und vergleicht sie mit einem anderen Fall von Vielzahl strafbarer Handlungen, nämlich der Rezidive, und empfiehlt, der Problematik der Konkurrenz in den Untersuchungen der Kriminologen grössere Aufmerksamkeit zu widmen.

Das zweite Kapitel gibt einen Überblick über alle in Frage kommenden Fälle von Häufung strafbarer Handlungen und erläutert den Unterschied zwischen Konkurrenz und Rezidive. Gleichzeitig macht es mit den beiden grundlegenden Wendepunkten bei der Berteilung von Straftaten als konkurrierender bekannt (die Verkündung des Urteils durch das Gericht erster Instanz, die Rechtskraft des Urteils), beleuchtet ihre Vorzüge und Nachteile und neigt eher jenem System zu, das die Verkündung des Urteils durch das Gericht erster Instanz als entscheidenden Zeitpunkt betrachtet.

Zum Abschluss enthält das Kapitel die nähere Erklärung der Begriffe der durch mehrere Handlungen begründeten Konkurrenz (der Täter begeht durch mehrere Handlungen mehrere Straftaten, bevor durch das Gericht erster Instanz wegen einer von ihnen das verurteilende Erkenntnis verkündet wurde) und der durch eine einzige Handlung begründeten Konkurrenz (der Täter begeht eine Tat, die unter zwei oder mehrere strafrechtliche Bestimmungen subsumiert werden kann) sowie der Begriffe der gleichartigen Konkurrenz (der Täter begeht wiederholt eine Tat, die den Tatbestand desselben Delikts begründet) und der ungleichartigen Konkurrenz (der Täter begeht mehrere Taten, die den Tatbestand verschiedener Delikte begründen).

Das dritte Kapitel ist einigen Fragen der durch mehrere Handlungen begründeten Konkurrenz (Realkonkurrenz) gewidmet. Es macht mit der detaillierten, von Tolar stammenden Definition bekannt. Der wesentliche Teil dieses Kapitels beschäftigt sich mit den Fällen, wo die durch mehrere Handlungen begründete Konkurrenz ausgeschlossen wird: der Fortsetzung der Straftat, der Dauer der Straftat, der kollektiven Straftat.

Das vierte Kapitel untersucht einige Fragen der durch eine einzige Handlung begründeten Konkurrenz (Idealkonkurrenz), die eigentlich eine Konkurrenz der Strafgesetze darstellt. Gewertet wird die Bedeutung des Objekts bei der durch eine Handlung begründeten Konkurrenz, besonders auch für die Feststellung der Gefährlichkeit für die Gesellschaft. Der Autor widmet hier seine Aufmerksamkeit der vieldiskutierten Frage der durch eine einzige Handlung begründeten gleichartigen Konkurrenz und gelangt zum Ergebnis, dass diese zugelassen werden muss. Ebenso wie im vorhergehenden Kapitel werden hier Fälle der sog. scheinbaren durch eine Handlung begründeten Konkurrenz oder auch Fälle, wo die durch eine Handlung begründete Konkurrenz ausgeschlossen ist, angeführt: es sind dies die Fälle, wo die Straftaten zueinander im Verhältnis der Spezialität, Subsidiarität stehen, die Fälle

der sog. komplexen Straftaten, die Fälle der Konsumtion, die Fälle der Alternativität (Tatbestände, die sich gegenseitig ausschliessen).

Im Zusammenhang mit Erwägungen über die Konsumtion wird hier darauf aufmerksam gemacht, dass die Grenzen zwischen Spezialität, Subsidiarität, komplexen Straftaten und Konsumtion weder genau noch eindeutig sind, und darauf, dass infolgedessen schliesslich alle diese Formen, die die durch eine einzige Handlung begründete Konkurrenz ausschliessen, durch den Begriff der Konsumtion ersetzt werden können.

Besondere Aufmerksamkeit erfährt hier die Problematik der sog. faktischen Konsumtion (*lex consumens derogat legi consumptae*), von der man spricht, wenn der Verletzung oder Bedrohung einer durch gesetzliche Bestimmung geschützten gesellschaftlichen Beziehung (Objekt der Straftat) keine oder nur untergeordnete Bedeutung zukommt im Vergleich zur Verletzung einer anderen gesellschaftlichen Beziehung, die im konkreten Fall die gewichtigere (hauptsächliche) Beziehung darstellt und durch eine andere gesetzliche Bestimmung geschützt wird. In diesen Fällen wird dem Täter nur eine Straftat (die schwerere) zugerechnet und die zweite (minder schwere oder untergeordnete) wird als konsumiert betrachtet. Der Autor kritisiert bisherige, mechanisch aufgefasste Konzeption der faktischen Konsumtion und gelangt zum Schluss, dass nicht das gegenseitige Verhältnis der hauptsächlichen und der nebensächlichen strafbaren Handlungsweise wesentlich ist, sondern dass bei jeder der Straftaten die Gefährlichkeit für die Gesellschaft im konkreten Fall (betont werden eben die Worte „im konkreten Fall“) die entscheidende Rolle spielt. Der Vorteil dieser Lösung liegt in der Auffassung der Straftat im tschechoslow. Strafrecht, das von der Gefährlichkeit für die Gesellschaft ausgeht, und wird weiter darin erblickt, dass diese Auffassung voll ausgenutzt werden könnte und kein neuer Begriff in das Strafrecht eingeführt werden müsste.

Das fünfte Kapitel ist einigen Problemen der Bestrafung der Konkurrenz, besonders der Auferlegung der Strafe bei konkurrierenden Straftaten gewidmet. Es macht mit den drei grundlegenden Prinzipien für die Bestrafung der Konkurrenz (Kumulation, Absorption, Verschärfung) bekannt. Das in der ČSSR praktizierte modifizierte Absorptionsprinzip wird hier der Kritik unterzogen, besonders deshalb, weil es nur ungenügende Möglichkeit bietet, die Konkurrenz von Straftaten mit Rücksicht auf ihre Gefährlichkeit für die Gesellschaft wahrzunehmen und zu verfolgen, vor allem dort, wo der Täter gesellschaftlich besonders gefährliche und starke Neigungen zur Begehung vorsätzlicher strafbarer Handlungen verrät.

Im letzten, dem sechsten Kapitel beschäftigt sich der Autor mit der Frage der Konkurrenz von Straftaten, Vergehen, Verfehlungen und Übertretungen. Der erste Teil dieses Kapitels bringt einen Überblick über den rechtlichen Stand vor dem 1. 1. 1970, als das Gesetz Nr. 58/1965 Slg. die Konkurrenz zwischen Verfehlung, Übertretung (also verwaltungsrechtlichen Delikten) und Straftat zulies. Der zweite Teil ist dem Stand der Rechtsordnung gewidmet, der sich nach dem 1. 1. 1970, als das Gesetz Nr. 150/1969 Slg. über Vergehen Wirksamkeit erlangte, ergab. Der Autor versucht das Verhältnis des Vergehens zur Straftat zu umschreiben. Er gelangt zum Schluss, dass sowohl durch eine einzige wie auch durch mehrere Handlungen begründete Konkurrenz von Straftaten und Vergehen möglich ist, dass Vergehen zu Straftaten grundsätzlich im Verhältnis der Subsidiarität stehen und dass in der gegenwärtigen Situation die Konkurrenz einer Straftat mit einer Verfehlung (als Delikt mit Gesetz Nr. 150/1969 Slg. überhaupt aufgehoben) und einer Übertretung (infolge der Aufhebung des Gesetzes Nr. 58/1965 Slg. durch Gesetz Nr. 150/1969 Slg.) ausgeschlossen ist.